

Room Tere **Poolnoŋ Room yoŋoo Tere ano.** **Jen-asa-asari**

Room sitinoŋ gadokopa laligogi uumeleen tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ batugianoŋ siinŋserereŋ qeŋ deema laligogi. Juuda toŋianoŋ uugia meleema Juuda nanamemenonŋ ano Kana qaanoŋ qokotaan Anutuwa aiweseya selegianoŋ kotoŋ oro mende neŋ laligogi. Waba kantriwaa uumeleen tuuŋ yoŋonoŋ Anutuwa kalemoriananoŋ qokotaan Anutuwa Kana qaa baatanonŋ mende kema sewanqaari qaganonŋ ŋingisonŋgo afaanŋonŋ ambombaajonŋ mogi. (6.15) Anutunonŋ Juuda kanageso honŋa gema unuŋ kitigianoŋ waba ejemba onŋono bunŋaya koloogiti, iikawaajonŋ jomoma mepaegon onŋonŋi. (11.18-20) Kaenŋ ama Juuda uumeleen yoŋonoŋ ŋiligia walaga kaanŋagadeenŋ otaagitiwaa-joŋ ama jejewili ama onŋoma laligogi. Juuda tuuŋ yoŋonoŋ waba kantriwaa uumeleen alaurugia sureenŋ onŋoma Juuda ŋiligia mende otaagitiwaa-joŋ ama qaagia totoronŋkota jenŋ tegonŋ sewanqaari laligogi. (2.17-20; 14.3)

Mindirinŋ onŋomambaajonŋ Poolnoŋ tuuŋ woi yoŋoojonŋ gejanono qaa anŋa anŋa oonŋ onŋomakeja. Juuda yoŋoo kanagia inŋisaano (2.21-27) waba kantri yoŋonoŋ aiŋsoogi. Qaa waŋa kokaenŋ inŋijoro, “Jiis as moma laarininŋ Anutunonŋ momalaarinana iima qaanaŋa jenŋ tegoro solanŋaniwoŋa. Kana morota monŋ mende eja.” (1.17) Waba kantri ejemba sewanŋpirinŋgia

qetegowaatiwaajon kanagia injisaama kokaen injiro: “Anutunon onjongan awaagiaajon ama qaagoto, iyanaa kiankomuyaajon ama onj meweengon onono. (11.30-32) Kawaajon mono kaparan koma Kana qaa ten koma laligowu. (7.12-24) Korebore singisongowaa kasa gbadonon laligon tiwilaawombaajon anjonto, (3.23; 5.12) Anutunon iyanaa irinjonsoonanon kamaawaatiwaajon ama Kraist wasiro. (5.8-9) Unj Toroyanon metogon singisongon kiankoomuwaa ku-usunonga isama nonombaa. Kawaajon singisongon nanamemen mesaon (6.11-14) mindirin jopagon aon gadokopa yonoo batugianon gadokopa kaanja mende laligowu.” Gejanono kaanja onono oson oson ten koma mindirin laligogi. Poolnon kamban mutuya Room keno nanjon mugu toroqen Spein kantrinon kemambaajon moma kaen ooro.

Buk kokawaa bakaya waja 7 ii kokaen:

Jen-asa-asari qaa ano qaa waja 1.1-17

Kuuyanon singisongowaa hamoqeqewaajon amamaajon 1.18-3.20

Anutunon hamo qen nonomakejiwaa kania 3.21-4.25

Kraistwo laaligo dologaa kania 5.1-8.39

Israel yononon Anutuwaa roromonjo arenjon laligoju 9.1-11.36

Uumeleen nonoo sili nanamemembaa qaa 12.1-15.13

Qaa tetegoya ano anja yeizozo qaaya 15.14-16.27

¹ Pool nii Jiisas Kraistwaa gawon meme ejaga ano Room uumeleen ejemba onowo qaa amin

mobombaajon kan tere koi oojen. Anutunon noono wasiwasi eja aposol koloojen. Anutunon Oligaa Bunaya jen seimambaajon meweengon nonota laligojen.

² Anutunon oyamboyan laligowombaa Oligaa Bunaya ninisaambaatiwaa qaaya ii waladeen somongon jero gejatootoo ejembanon moma Buna Tere toroya iikanon oogita eja.

³ Oligaa Bunawaa kania ii iyanaa meria Jiisas Kraist. Iinon balon eja kaan kin Deiwidwaa gbiliuruta yonoononga kolooro.

⁴ Siwe eja kaan Unayanon solan toroya kolooro. Anutunon ii men gbiliro koomunonga waaro ku-usunanon asuganon asugiro. Anutunon iikaan kanon iyanaa Meria koloojiwaa qaaya ii jen kotiin kuun muro. Ponnanaa kania kian.

⁵ Kraistnon gawombaa hona kokaen koloowaatiwaajon moro: Nononon waba kantria kantria liligon Jiisaswaa qata batugianon jen seinin moma uugia meleema moma laarin mun qaaya ten koma laligowu. Kawaajon aposol gawon ano kalenmorianan ii nonono men laligojon.

⁶ Anutunon ejemba Jiisas Kraistwaa bunan koloon laligowutiwaajon onoonoti, Room on kaanagadeen iyonoo batugianon laligoju.

⁷ Uugia meleema Room sitinon laligojuti, ninon kuuya onoojon tere koi oojen. Anutunon on iyanan ejemba soraaya laligowutiwaajon onooma jopagon onomakeja. Anutu Manana ano Pon Jiisas Kraist yoronon mono kalenmorianan ononi luaenon laligowu. Kaen qama koolinkejen.

Poolnoŋ Anutu mepeseenŋ kokaenŋ qama kooliro:

⁸ Gomaŋa gomaŋa kuuya yoŋonoŋ Room oŋoo momalaarigiaa sunduya jegi momakejen. Kawaajonŋ qaana kanainŋ Jiisas Kraistnoŋ nemuŋ koma nono kuuya oŋoojonŋ ama Anutuna dangisenŋ jenkejen.

⁹ Niinoŋ uusiinŋa kuuya Anutuwaa gawonoŋ ama welenŋa qeŋ Meriaa Oligaa Buŋa jen asarinkejen. Iikanonŋ suulanŋ oŋo romonŋonŋ oŋomakejeni, ii Anutunonŋ nanŋonŋ jenkeja.

¹⁰ Kambaŋ so kokaenŋ jenŋ qama koolinkejen, “Oo Anutu, niinoŋ Room yoŋoononŋ kemambaa-
jonŋ moma kambaŋ koriga mambonjen. Kawaajonŋ mono siingaa so jena kana kolooro kambaŋ kokaamba saanonŋ kemaŋa.”

¹¹ Injiima momalaarigianonŋ kotiiwaatiwaajonŋ moma saanonŋ gawonŋ memewaa momo kalenŋ monŋ oŋomaŋa. Kawaajonŋ kambaŋ mutuya oŋoononŋ kanŋ injiimambaajonŋ awelegonŋ laligojen.

¹² Kokaenŋ ambombaajonŋ awelegonkejen: Niinoŋ injiibe metulanŋonŋ nii ano oŋo nomaenŋ moma laarinkejoni, ii aminŋ moma uunonŋ nanŋonŋ keraqeeanŋo qeŋ aowonŋa.

¹³ *Oo uumeleenŋ alauruna, oŋo mono kokaenŋ romonŋonŋ laligowu: Niinoŋ waba kantri tosia yoŋoo batugianonŋ liligonŋ uugia kuunŋ oŋombe meleengiti, iikawaa so oŋoo batugianonŋ kaanagadeenŋ honŋa kolooro iimambaajonŋ mojen. Kawaajonŋ kambaŋ mamaga oŋoononŋ kusu kamambaajonŋ arenŋ ama laligoweto, iwoi

* **1:13:** Apo 19.21

tosianonj mono kambanja kambanja somongon nono amamaawe.

¹⁴ Anutuwaa jaanonj tosa kokaenj en nonja: Ejemba tuunj kania kania ilaan onjomambaa qaayanonj mono noo qananonj eja. Ejemba momogiawo ano lalabubuya yonoo welenqeegia mujonj koloojenj. Mindimindiri qaa Griik mojutu ano qanda* laligonj iyangiaa qaagianonj irikawaraka jenkejuti, ii kuuya ilaan onjomambaaonj mojenj.

¹⁵ Kaenj moma Oligaa Buŋa ii Room siti onjoonj kaanagadeenj jenj asarimambaaonj afaanjonj geregere amakejenj. Kianj.

Oligaa Buŋawaa ku-usuŋa kokaenj:

¹⁶ *Anutuwaa ku-usuŋanonj anana kuuya menj letoma nonono kambanj kokaamba Siwewaa buŋa koloojonj. Juuda nonononj wala uunana meleema ii moma laarininj ano nonoo gemananonj kantri tosaanja yonononj kaanagadeenj ii moma laarinj uugia meleengi. Kawaajonj Anutunonj ku-usuŋa Oligaa Buŋanonj ano ejiwaaonj ii gamugamu mende amakejenj.

¹⁷ *Oligaa Buŋanonj mono solanja koloowombaa kania ninisaamakeja. Buŋa qaa monj kokaenj oogita eja, “Solanja kolooji, iinonj mono momalaarinanonj nemunj kono kotiinj laligonj ubaa. Qaa iikawaa kania ii kokaenj: Nono Anutu kanainj moma laarininj momalaarinana iima qaanana jenj tegoro solananininj ano namononj

* **1:14:** Qanda, Koonj qaanonj bus kanaka, ejemba duuyanonj iyangiodeenj tompinj laligonj momo mirigia qaa lalabubu laligogi.

* **1:16:** Maak 8.38 * **1:17:** Hab 2.4

liligowonatiwaa so toroqen moma laarin mun jaayanon solananiinkebona.” Kianj.

Ananaa singisongonanaajon Anutuwaa irinja soomakeja.

¹⁸ Saanon solananiwonagato, ejemba qaa hona nanamemengianon kolanjin sisau menkejuti, Anutunon ii Siwenon eukanonja uun iiro mende sokono irinja soomakeja. Ejemba iikaanja kuuya injiima angonjoragia qetama siligia bologaaajon ama kazia injisaamakeja.

¹⁹ Ii kokaembaajon: Anutuwaa kania moma kotowombaa so kolooji, ii mono anjo injisaama onono batunananon asuganondeen erota momakeju.

²⁰ Anutuwaa laaligoya mende iimakejonto, kusunja ii Siwe namo mokolonj oroma iikanonja kanain qendeema laligonj kouro kamban tetegoya qaa asugin enkeja. Kawaajon Anutuwaa borotereya tororo iinin benj akadamuyawo koloojiwaa kanianon mono saanon moma kotowonatiwaa so kolooja. Kawaajon ejembanon iwoi monjon mondonj iyanjiaa qaagiaa kitia nanjon jewombaaajon amamaankeju.

²¹ *Anutuwaa kania moma kotonj laligogito, kilen “Iinon benjanaga,” kaen mende jen ii mende mepeseegi qabunaya batugianon mende kolooro. Kaen mende kolooroto, qaa omaya lansan romongogi momogianon looriro moto koloogi. Uu momakootogia qaa iikanonj mono umunj koma pangamanj mero tintuanj laligoju. Kawaajon “Anutuwaa kania mende mojon,” jen mondomondo lanj anji mende sokonja.

* **1:21:** Ef 4.17-18

22 “Momakooto ejemba laligojon,” jen selegia menj uma laligogito, iikaanja kanonj ejemba uugia qaa kolooju.

23 *Anutu qabunaya asamararanawo kamban tetegoya qaa laligonj ubaati, ii mende mepeseen waeya mende menj laligogito, ii mesaonj tando lopionj ano borosowo unja tosaanja kuugi. Tando lopionj sogogi kaitanigianonj eja koomuyaa so kolooju. Unja tosaanja megii koonj, oro ano namononj bagianonj koma kondondonjonkejuti, iyonoo so kolooju. Yonononj ii usugonj benj kaanja mepeseen onoma laligogi.

24 Kaen ama laligogitiwaajonj Anutunonj ii gema unuro iyangiaa uugiaa siinj kombombanja tondu otaanj serowilinj ama iyangiaa selegia gamu qen menj kamaanj aonj laligoju.

25 Anutuwa qaa honja mesaonj kitianonj qaa qolonmolongoyanonj qokotaagi. Mokomokoloo Toya onanonj mende goda qen welenja mende qen laligogito, iwoi mokoloroti me iyangiaa borogianonj megiti, iikawaa siinja kolooro moma borotere yonoo waegia menj mepeseen onoma laligogi. Iikaanja laligogito, nonononj mokomokoloo Tonana ii kamban tetegoya qaa mepeseenkebonja. Qaa ii onanonj.

26 Kaen ama laligogitiwaajonj Anutunonj ii gema unuro iyangiaa siingia kombombanja gamuyawo ii tondu otaanj kokaen анги: Yonoo embaurugianonj loemba kana dindinja mesaonj iyangiodeen meleema agiminj aonj laligogi.

* 1:23: Dut 4.16-18

²⁷ Eja yononon kaanagadeen embawo agimin aon laaligo mesaon dogogi. Serowilin ambutiwaa siingia kombomana ii eja batugianon horon aon mogi geriawo kolooro angiodeen meleema agimin aon angonjoragiawo koloon laligogi. Dogon jeubaba laligogitiwaa irona ii Anutunon sogianon meleema onono qagianon uro boligi.

²⁸ Anutuwaa kania moma kotowombaajon mogi kamaanqeeta kolooro mesaogi Anutunon mono kaaniadeen ii gema unuro iyangiaa roromonogogia doogoyanon galen koma onono nanamemen gamuyawo ama men laligogi.

²⁹ Nanamemen doogoya ano sili bologa kania kania iikanon uugia saa qero kokaen amakeju: Iwoi otoko ama nen mewombaajon koposongon angomokolon amakeju. Tosaana yonoonon iwoiwaajon goronkiki amakeju. Ejemba unugi komunkeju. Angowowo ama tosaana tiligon onomakeju. Ejemba tosaana konjilin qaganon bologa ama onombombajon momakeju. Ejemba gejagianon qaa sane angi kemero dimbonawo juma kemakeja.

³⁰ Gemageqe qaa jenkeju. Anutuwaa yon jenkeju. Sili bologa geriawo ten koma otaankeju. Jaba-arambaran ama selegia men umakeju. Selenon kuukuu ano sili bologa morota morota mokoloonkeju. Nemunman qaagia mende ten komakeju.

³¹ Momogia mende tooro uugia qaa laligon qaa lan somongon mende otaankeju. Ala-ala mende ama tosaana yonoonon wosomomo mende moma kere men onomakeju.

³² Anutunonj kana dindiŋa kokaen jen kotorota eja: Ejemba bologa kaanŋa amakejuti, iyonononj mono koomu kotakotaa bunŋa koloowutiwaa so kolooju. Yonononj jenkooto ii moma asarijuto, kilen iyanŋio bologa ii amakeju ano iikayadeen qaagoto, tosianonj kaanŋa anŋi ii “Saanonj!” jen wambelaan nanŋon onjmakeju. Kianj.

2

Anutunonj qaanana gosin dindiŋagadeen jen tegonkeja.

¹ *Oo alana, gii tosia yonoo qaagia jen tegonkejanj me qaago? Gii tosaanŋa yonoo qaagia jen tegonj geenŋo nanamemenj iikayadeen amakejanj. Kawaajonj alagaa qaaya monj jen tegojanj eenj, mono geenŋaa qaa kaanŋagadeen jen tegona iikawaa ironŋanonj mono geenŋaa qaganonj ubaa. Kawaajonj uuta me kamaanqeeta koloojanj, ii kilenj mono iwoi mononj mondonj geenŋaa qaawaa kitia nanŋonj jemambaajonj amamaankejanj.

² Ejemba nanamemenj bologa kaanŋa amakejuti, Anutunonj iyonoo qaagia qaa honŋaa so gosin jen tegonkeja, ii mojonj.

³ Kawaajonj nomaen romonŋojan? Gii namo ejaga ano kilenj iwoi kaanŋa amakejuti, iyonoo qaagia jen tegonj geenŋo nanamemenj iikayadeen ana sokonja me qaago? Anutunonj qaaga gosin jen tegonj ironŋa meleema gono honŋa goo qaganonj ubaa. Anutuwwa jaanonj mende kokomomola menj asanŋowaga.

* **2:1:** Mat 7.1; Luuk 6.37

⁴ Anutunonɔ ɔala meɔ nonoma kileɔnananaa irona uulaɔawo mende meleembaato, mamboma moma mokosinɔonkeji, qaa iikawaajonɔ jejewili anjan me? Anutunonɔ uuawagaya qendeema uuga meleembagatiwaajonɔ horonɔ gomakeji, iikawaajonɔ tompinɔ laligowabo.

⁵ Gii gejjaju ama uuga mende meleembagati eenɔ, iikaana kanonɔ Anutuwaa jaanonɔ kokomomola mende mewagato, irinɔsonsoonononɔ mono goo qaganonɔ seinɔ ubaa. Kazi kambananonɔ kanɔ kuuro qaanana dindinagadeenɔ jenɔ tegowaa. Irona meleema nonombaati, kambanɔ iikanonɔ irinɔsonsoonona mono asuganonɔ ninisaano iima mobona.

⁶* Anutunonɔ mono “Nanamemenanaa so motomotoonɔ ananaajonɔ kitia meleema nonombaati,” ii kokaenɔ:

⁷ Anutunonɔ qabunaya nonombaatiwaajonɔ mamboma akadamunanawo koloowombaajonɔ kaparanɔ koma pondanɔ nama gawonɔ awaa awaa meɔ laligojonɔ, ananaajonɔ laaligo kombombana nonombaa. Ii nonono kambanɔ tetegoya qaa oyanboyanɔ laligonɔ ubona.

⁸ Iikaana laligonɔ ubonato, ejemba iyanɔgiaajonadeenɔ romonɔonɔ kirinɔjaba meɔ Buɔna qaa hona gema qenɔ qaa bologa otaanɔkejuti, Anutuwaa irinanonɔ mono iikawaajonɔ soono uugereya ano qagianonɔ ubaa.

⁹ Uugereya ii wala Juuda nonoo qanananonɔ uro nonoo gemanananonɔ kantri tosaanɔ kaiyaka bologa amakejuti, kuuya iyonoo qagianonɔ

* **2:6:** Ond 62.12; Gba 24.12

kaanagadeen uro siimbobolo kakasililin moma laligowuya.

¹⁰ Kaen laligowuyato, Juuda ano nonoo gem-anananon kantri tosonian kaanagadeen uugia meleema kaiyaka awaa amakejuti, Anutuwaa akadamuyanon mono kuuya ananaa qanananon uro qabuna nonono luaenon laligowona.

¹¹ *Anutunon ejemba tosaana mende ninisoron tosaana mende sureen onomakejato, so motoongonon gosin nonomakeja.

¹² Iikawaa kania ii kokaen: Kantri tosaana yononon Anutuwaanon Kana qaa mende weenon moma singisono lan amakejuti, iyononon mono korebore tompin laligon tiwilaawuya. Juuda nononon Anutuwaanon Kana qaa weenon moma kilen singisono amakejoni, Anutunon mono qaa iikawaa so kuuya gosin nonoma qaanana jen tegowaa.

¹³ Ejemba Anutuwaanon Kana qaa een mo-makejuti, iyononon Anutuwaa jaanon solana mende kolooju. Qaagoto, Kana qaa ten koma otaankejuti, Anutunon mono iyonoo qaagia jen tegoro solananiwuya.

¹⁴ Kantri tosonian Anutuwaanon Kana qaa mende men laligojuto, tosonian kilen tondu iyan giaa aingiaa so romonon amakeju. Anutuwaa kana qaaya mende mojuto, kilen momogianon jen koton onono Anutuwaa kana qaawaa so ama iikawaa baatanon laligoju.

¹⁵ Kaana laligojutiwaa kania ii asuganon asugin kokaen eja: Anutunon ejemba mokolon nonoma

* **2:11:** Dut 10.17

iikanon Kana qaayaa jen̄kootoya ii kuuya ananaa uunananon̄ anota eja. Kawaajon̄ Anutunon̄ qaaya jen̄ sane amakeji, ii waba kantri yononon̄ kaan̄agadeen̄ momakeju. Ii uugiaa gejianon̄ mogi qaagia injoro Anutuwo ororon̄ momakeju. Anutunon̄ uumomo on̄onoti, iikanon̄ kamban̄ tosaan̄anon̄ qaa jakeyanon̄ ama kuun̄ on̄ono moma bolin̄keju ano kamban̄ tosaan̄anon̄ qaagia nan̄gon̄ jero moma qeangon̄keju.

¹⁶ Oligaa Bun̄a jen̄ asarin̄kejen̄i, iikawaa so kamban̄ somatanon̄ kokaen̄ koloowaa: Kraist Jiisasnon̄ Anutu ilaan̄ muro ejemba ananaanon̄ qaa aasangoya aasangoya gosin̄ jen̄ tegon̄ nonom-baa. Kian̄.

Kana qaa iikanon̄ kanianana nomaen̄ nin-isaanja?

¹⁷ Gii geengaa qaga Juuda ejaga qama Kana qaanon̄ hamo qen̄ gombaatiwaaajon̄ moma laarin̄ “Anutuwaaw bun̄a koloojen̄,” jen̄ selega mepe-seena sokon̄ja me qaago?

¹⁸ Gii Anutuwaaw jetaa so laaligowaa qaaya moma sorogon̄ laligojan̄. Anutuwaaw Kana qaa kuma gon̄gitiwaaajon̄ ama kana awaa soro otaamambaajon̄ jen̄ qaa kuuya gosin̄ hon̄a ano qolon̄molongoya mendeemakejan̄.

¹⁹ Gii “Saanon̄ jaagoo ejemba ala ilailaagia koloon̄ un̄uamaŋa,” jen̄ awelegon̄ aon̄kejan̄. Pangamanon̄ laligojuti, ii men̄ asarin̄ on̄ombagatiwaa so awasan̄kaka koloojan̄.

²⁰ Kaen̄ koloon̄ kokaen̄ jen̄kejan̄, “Kana qaa kuma non̄gita momakooto mokoloon̄ qaa hon̄aa kania modaborojen̄.” Kaen̄ jen̄ afaan̄gon̄ kokaen̄

jenkejan, “Nii saanon ejemba momogia qaa yonoo boigia kooloomaŋa. Saanon naambora yonoo qaazugia koloon kuma onomakemaŋa.”

²¹ Kaen jen tosaŋa kuma onoma naambaajon geenŋa mende kuma aonkejan? “Yongoro mende mewa,” jen ejemba uugia kuun onomakejanto, geenŋo yongoro meme koloona mende sokonja.

²² “Serowilin mende amba,” kaen injiona mogito, geenŋo serowilin anjan me qaago? Tando lopion sisi men onomakejanto, kilen geenŋo jiwowon jigonon uma iwoi anŋon koma lein qen menkejan. Ii mende sokonja.

²³ Anutuwaanon Kana qaawo laligojaniwaajon selega tondu men umakejanto, geenŋo ii waleema iikaŋa kanon Anutuwaa qabunaya men kamaan ama laligona gamuyawo koloonkeja.

²⁴ *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenon kokaen oogita eja, “Onoo siligiaajon ama waba kantri kanageso yononon Anutuwaa qata mepaegon batugianon mepaqepae amakeju.”

²⁵ Anutuwaanon Kana qaa otaan laligojani een, Anutuwaa aiweseya seleganon kotogiti, iikanon mono ilaan gono sokonja. Ii sokonjato, kana qaa waleema singisonŋo amakejani een, mono aiweseya mende memetaa taniŋaen koloon een tondu laligojan.

²⁶ Tosianon Anutuwaa aiweseya selegianon mende kotogi kilen kana qaawaa jenkootoya otaankejuti een, Anutunon aiwese ii selegianon ejiwaa so kaŋa injiuro sokonja.

* **2:24:** Ais 52.5

²⁷ Iikaan̄a injīiro yon̄oonon̄ga mon̄on̄on̄ saanon̄ Kana qaawaa so goo qaaga toon̄ gosin̄ jen̄ tegoro kamaawaa. Anutuwaa aiweseya seleganon̄ kotogi Kana qaawaa wan̄a motomotoon̄ moma an̄gon̄ koma laligojanto, ii waleema singison̄go amakejan̄iwaajon̄ ama kamaawaa.

²⁸ Eja mon̄on̄on̄ selenondeen̄ Juuda ejaga kolooji een̄, iin̄on̄ mono Juuda eja hon̄a mende kolooja. Kaan̄agadeen̄ Anutuwaa aiweseya selianondeen̄ kotogi yanḡisen̄ amakejuti een̄, ii mono aiwese omaya, hon̄a qaa.

²⁹ *Hon̄a qaagoto, eja mon̄ uutanon̄ Juuda ejaga kolooji, iin̄on̄ mono Juuda eja hon̄a kolooja. Kaan̄iadeen̄ Anutunon̄ uunana qosoma Un̄aya Toroya iikanon̄ ano laligoji, iikanon̄ mono aiwese hon̄a kolooja. Kana qaawaa wan̄a otaan̄ eja selia kotogi balon̄ ejembanon̄ mogi umakejato, Anutunon̄ aiweseya uunananon̄ nan̄jiwaajon̄ moro uro mepeseen̄ nonomakeja. Kian̄.

3

Anutunon̄ qaaya pondan̄ otaan̄keja.

¹ Kaen̄ ero Juuda ejemba laligojon̄i, iikanon̄ mono nomaen̄ ilaan̄ nononaga? Anutuwaa aiweseya selenananon̄ kotogiti, iikawaa hon̄anon̄ mono nomaen̄ koloon̄ nononja?

² Hon̄anon̄ mono laaligo kuuya kanon̄ mamaga koloon̄ on̄anon̄ ilaan̄ nonomakeja. Iikawaa qaaya mutuya ii kokaen̄: Anutunon̄ Bun̄a qaaya nonono ananaa bun̄a kolooro laligojon̄.

* **2:29:** Dut 30.6

³ Kaen laligojonto, ananaanonga tosonianon Anutu mende moma laarin mun laligogi nomaen ama onombaa? Yangisen laligogitiwaa irona meleema mono nomaen ama nonombaa? Uujopaya somonon anon kono omaya koloowaa me nomaen?

⁴ *Ii qaago toton! Anana koreboreyanon ejemba qolonogoya koloojonto, Anutunon hona toontoona kolooja. Anutuwaa kania ii Buna Terenon kokaen oogita eja,

“Qaa Jakeyanon ama qisin gongi qaagaa kitia jen asarin iikanon dindina koloon haamo ama onoma namba. Goo kaniaga kaana mokolon nanon jewuya.”

⁵ Anana nanamemen doogoya otaanin Anutunon qindingon nonono iikanon nanamemen dindinanon asuganon asugiji een, anana qaa iikawaajon mono nomaen jewonaga? Nii qaa ii namo ejemba momonanaa so kokaen jenen: Anutunon irona meleeno irinsonsoonanon qanananon uji, iwaa momoyanon kaen dogoja me qaago?

⁶ Qaago, ii mono kozigen! Anutunon doogoya koloonagati een, iinon gomaña gomaña anana qaanana mono nomaen gosin tororo jen tegonaga?

⁷ Niinon eja qolonmolongoya koloowe Anutunon qaaya hona iikanon mindingon nono iwaa qabunayanon iikaen asuganon kolooja. Kaen kolooro niinon singisongo ambeti, Anutunon iikawaa qaaya mono nomaembaajon jen tegoja? Nomesaoro neenaa jaajaa laligowe sokonaga

* 3:4: Ond 51.4

me qaago? Qaayanonj mono mende loorinj ka-maawaa.

⁸ Mono kokaenj jeninj sokonaga, “Nono saanonj bologa toroqenj aninj Anutunonj ii mindingoro sili awagaa honanonj asugiro qaayanonj qabuŋayawo koloowaa.” Tosianonj nonoojonj qaa sologenj kaenj jenj toroqenj kokaenj jenkeju, “Poolnonj qaa kaenj jenj iikawaa so lanj amakeja.” Kaenj ama jegiti-waa qaaya ii Anutunonj gosinj sogianonj jenj tegonj onjombaa, ii mojenj. Kianj.

Ejemba moŋnonj solanja mende kolooja.

⁹ Qaa kaenj aminj moma ii nomaenj jenj tegowon-aga? Juuda nonononj kantri tosaanja unjuugunj Anutu-waa jaanonj dindiŋa koloojonj me qaago? Qaago totoonj! Iikawaa qaaya mono waladeenj kokaenj jenj kotiiniŋ: Juuda me kantri tosaanja koloowonagati, anana korebore singisonjo aninj kokosiinj nonono laligojonj. Kawaajonj selenana menj ubombaajonj amamaankejonj.

¹⁰ *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenonj kokaenj oogita eja,

“Moŋnonj moŋ solanja dindiŋa mende totoonj kolooja.

¹¹ Mombaa uutanonj momo mende koloonj asariro tondu laligoju. Moŋnonj moŋ Anutu mokoloomambaajonj mende kaparanj ko-makeja.

¹² Qaagoto, kuuyanonj mono kana uugunj sisau laligoju.

Koreborenonj mono bolinj Anutu-waa jaanonj anjonjoragiawo kolooja. Awaa koloonkeji,

* **3:10:** Ond 14.1-3; 53.1-3

motoondago monj ii mende totoonj mokooloojenj.

- 13 *Neselangianonj angomokolonj amakeju. Nengbaogbaogianonj qasiriwaa ronj kaanja aantama nano koomuwaa kangaruga kaanja iikanonj ejemba lanj tiwilaanj onjomakeju. Qaa bologa ii qatowaa jeta nombenj warabe kaanja buugianonj saa qenj ero jegianonj ejemba tondu injinjeju.
- 14 *Qaa kowoga seiyawononj mono buugia saa qero ejemba tondu qasuaanj onjomakeju.
- 15 *Ejemba tondu ununj sagia molaawuti-waajonj kanagianonj kike uulanawo kema kanjeju.
- 16 Nanamemengiaa kania dogoro laligoju-tiwaa aiwesegia kokaenj kolooja: Daen daen liligonjeju, iikanonj mono konde-mondeenj anji ejemba uugianonj bolinj ko-boonjeja.
- 17 Luaenonj laaligowaa kania ii mende moma kotonj yagoju.
- 18 *Anutu goda qewombaa qaaya ii uugianonj mende eja. Jeta uuguwubotiwaajonj keegia mende moma eenj lanj laligoju.”

Anutuwaanonj qaa kaenj eja.

19 Anutunonj Kana qaa kokaembaajonj nonono, ii mojonj: Kana qaa kuuya kanonj gomanj so somonjonj nonomakeja. Anana qaa kawaa baatanonj kema tenj koma laligoninj sokombaa.

* **3:13:** Ond 5.9; 140.3 * **3:14:** Ond 10.7 * **3:15:** Ais 59.7-8
 * **3:18:** Ond 36.1

Mende tej kombonati eenj, Anutunonj mono ironja meleema nonono tiwilaawonja. Kawaajonj sombunana moma mondomondonana mesaonj qaanana bogoro laligonj tej koma muninj sokom-baa. Anutunonj ejemba kananana kaenj ninisaan-ota eja.

²⁰ *Kana qaanonj somonjonj nonomakejato, nono kuuya ii otaa-wombaajonj amamaankejonj. Anutuwaanonj Kana qaanonj singisonjgo-nana menj asugiro iima saanonj moma kotowonjato, kana iikanonj Anutuwaa jaanonj solanja koloowombaajonj amamaawonja. Kianj.

Solanja koloowonjatiwaa kania ii momalaari.

²¹ Nononano amamaankejonto, Anutunonj Kana qaa otaanj solanja koloowonjatiwaaajonj ii mende jeroto, kana morota kokaenj arenjonj jerota eja: Anutunonj anjo qaanana jenj tegoro iwaa jaanonj solanjaniwonja. Anutunonj qaa ii Mooses ano gejatootoo ejemba yonjoojonj injisaano nanjonj jenj Bunja Terenonj oogita kambanj kokaamba asuganonj asugiro mojonj.

²² *Kawaajonj kanonja me kanonja anana Jisas Kraist moma laarijonj, Anutunonj mono kuuya ananaa qaanana jenj tegoro solanjaniwonja. Ejemba tuunj morota morota anana Anutuwaa jaanonj ororonj koloojonj.

²³ Ejemba kuuya anana singisonjgo ama Anutuwaa asamararanjaajonj amamaajonj.

²⁴ Ii amamaajonto, Anutuwaa kalenmoriananonj kolooro Kraist Jiisanonj

* **3:20:** Ond 143.2; Gal 2.16 * **3:22:** Gal 2.16

dowenana mero. Anutunonj kalenj iikawaajonj ama qaanana jenj tegoro solanjaniwonja.

²⁵ Wala singisonjgo ama laligogiti, Anutunonj ii moma mokosinjonj ironja uulanawo mende meleema onono. Ii mende meleema onoma iyanjaa nanamemenj solanjonj asuganonj asugiwaatiwaajonj moma Kraist Jiisas siimolonj oro kaanja kolooro qegi komuro Anutuwaa jaanonj koma konjoratinj nonombaatiwaa kania kolooro. Saya molaaroti, ii moma laarininj iikaanja kanonj singisonjonana songbama mesaoro solanjaniwonja.

²⁶ Kania ii kambañj kokaamba asuganonj asugiwaatiwaajonj moma Jiisas kaenj ama muro. Anutuwaa nanamemenj solanja ii kokaenj: Anjo solanja kolooja ano monjonj Jiisas moma laariji, mono iwaa qaaya jenj tegoro solanjaninkeja.

²⁷ Kaenj kolooro mono naambaajonja selenana menj ubonaga? Iwoi mombaajonja ama qaago totoonj. Kana qaa otaanj solanja koloowombaañonj ii amamaajonj. Kaanja kanonj solanja mende koloowonjato, Jiisas moma laarininj Anutunonj niniima qaanana jenj tegoro solanjaninkebonja.

²⁸ Qaa koi jenj tegonj kota kokaenj jenj kotijonj: Kana qaa otaanjkeñonjwaajonj qaagoto, Jiisas moma laarinj mujonjwaajonj ama Anutunonj qaanana jenj tegoro solanjaninkebonja.

²⁹ Anutunonj Juuda nonoo Anutunanagadeenj mende kolooja. Mono kantri tosaanja yonjoo Anutugia kaanagadeenj kolooja me qaago? Mono yonjoo Anutugia kaanagadeenj kolooja.

30 *Anutunonj motoongo kolooja. Kawaa-
jonj selenana kotogi laligojonj, nonononj moma
laarinj muninj menj solanjaninj nonomakeja ano
selegia mende kotogi laligojuti, ii kaanagadeen
moma laarinj mugitiwaajonj ama menj solanjaninj
onjomakeja.

31 Moma laariwutiwaa qaa jenj kanonj kuun
onjoma iikaanja kanonj Kana qaa menj kamaan
aninj omaya koloowaa me qaago? Ii kozigenj
qaagoto, Anutuwaanonj Kana qaa ii mende
qewagonkejonto, ii menj kotiinkejonj. Kianj.

4

*Abrahimnonj Anutu moma laarinj solanja
kolooro.*

1 Nono bemunjalenana Aabrahambaa kaniaa-
jonj nomaenj jewonja? Iinonj Anutuwaa kania
nomaenj mokolonj iwaa jaanonj solanja kolooro?

2 Onjanonj, Anutunonj iwaa qaaya ii
nanamemeja awagaajonj ama jenj tegoro
solanjaninaga eenj, iinonj iikawaajonj saanonj selia
menj unagato, ii Anutuwaa jaanonj qaago.

3 *Iikawaa qaaya ii Buja Terenonj kokaenj
oogita eja, “Abrahimnonj Anutu moma laariro
momalaaria iiro sokono qaaya jenj tegoro so-
lanjaniro.” Qaa kaenj eja.

4 Qaaya ii mono kalenga jenj tegoro
solanjaniroto, monjonj gawonj mero galenanonj
tawaya kalenga qaagoto, gawonj menkejiwaa so
iima gosinj tawaya munkeja.

* 3:30: Dut 6.4; Gal 3.20 * 4:3: Jen 15.6; Gal 3.6

⁵ Balon galenon kaen munkejato, Anutunon anjonjora ejemba ananaa qaanana jen tegoro solananikebona. Kawaajon monon oyanboyan koloomambaajon gawon mende men Anutu een moma laarin muji, Anutunon mono momalaaria ii iiro sokono qaaya jen tegoro solananiwaa.

⁶ Deiwidnon kaanagadeen qaa kawaa kania nanjon qaa kokaen ninisaama jero, “monon oyanboyan koloomambaajon gawon mende mero Anutunon momalaaria iiro sokono qaaya jen tegoro solanani, iinon mono simbawonawo koloaja.”

⁷*Kaen jero qaaya ii kokaen oogita eja,
“Ejemba Kana qaa waleengi Anutunon singisongogia mesaon koma konjoratiro laligojuti, iyononon mono simbawonawo koloaju.

⁸ Ponon mombaa singisongoya songbama iiro sokono irona qaganon mende ano ubaati, iinon mono oyanboyanawo koloaja.”

Qaa kaen eja.

⁹ Anutunon oyanboyan koloowombaa kania kaen ninisaama Anutu waa aiwesenanawo nonoojonadeen jerota eja me qaago? Kian qaago. Ii mono kantri tosaana aiwesegia qaa yonoojon kaanagadeen eja. Nononon kokaen jen oodaborojon, “Aabrahamnon Anutu moma laariro momalaaria iiro sokono qaaya jen tegoro solananiro.”

* **4:7:** Ond 32.1-2

10 Mono naa kabanonj iiro sokono qaaya jen tegoro solananiro? Anutuwaa aiweseya selianonj kotogi laligoroti, kabanj iikanonj qaagoto, wala eenj laligoroti, Anutunonj mono kabanj iikanonj momalaaria iiro sokono qaaya jen tegoro solananiro.

11 *Wala eenj laligonj Anutu moma laariro qaaya jen tegoro solananiro. Kawaa gematanonj sokonotiwaa aiweseya ii selianonj kotowutiwaanjon jero mungej aasoya kaanja kolooro. Kaen kolooro iwaa gematanonj Anutuwaa aiwese-nanawo mende laligonj moma laarinj muninj momalaarinana iiro sokono qaanana jen tegoro solananiwonjati, Aabrahamnonj kuuya ananaa wanjalenanaga kolooro.

12 Wanjalenanana iinonj eenj laligonj kabanj iikanonj uuta meleema Anutu moma laarinj laligoroti, nono aiwese-nanawo iwaa so ama laligojonj. Anutuwaa aiwese-nanawo laligonj uunana meleema laligojonj, mono nonoo wanjalenanana kaanagadeen kolooro. Aiwese kotonj nononji eenjanj mende laligojonto, Aabrahambaa kana lasuya otaanj moma laarinkejonj. Kianj.

Anutuwaanonj soomonjo qaa moma laarininj honjowo koloowaa.

13 *Anutunonj Aabraham balonj bunja qen muro toya kolooro gbiliurutanonj iwaa gematanonj iikaanj laligonj ubutiwaa qaaya jen somonjoro. Qaa ii Kana qaa otaarotiwaaonj ama mende

* 4:11: Jen 17.10 * 4:13: Jen 17.4-6; 22.17-18; Gal 3.29

ijoroto, Anutunonj momalaaria iiro sokono qaaya jen tegoro solanja koloorotiwaajonj qaa ii ijoro.

14 *Tosianonj oyanboyanj koloowombaaajonj Kana qaanonj qokotaanj iikaanja kanonj Anutuwaanonj iwoi ii buja qenj aowuyagati eenj, iyonononj mono momalaariwaa qaaya qewagogi omaya koloonga. Kaenj Anutuwaanonj soomonjo qaawaajonj mende amamaaninj qaa iikanonj mono omaya koloowabo.

15 Anutuwaanonj Kana qaa waleeninj irinja soono kazianonj qanananonj umakejato, Kana qaa mende enaga, ii singisongowaa qaaya mende jewonaga.

16 *Aabrahamnonj kaenj mindirinj nonoma kuuya ananaa wanjalenana kolooja. Kawaajonj soomonjo qaaya nononoti, ii Kana qaanonj qokotaankejuti, iyonjoonjadeenj qaagoto, Aabrahamnonj moma laariroti, iikaanja moma laarininj ananaanonj kaanagadeenj honawo koloowaatiwaajonj moro. Kawaajonj Anutunonj soomonjo qaaya ii kokaenj arenjonj ano: Ii moma laarininj honja kuuya ananaajonj kalenga nonono kalenmoriananonj asuganonj asuginkeja.

17 *Aabrahambaa qaa monj ii Buja Terenonj kokaenj oogita eja, “Niinonj gii kuunj gombe ejemba kanageso mamaga yonoo manjiaga koloowaga.” Qaa kawaa so Aabrahamnonj Anutuwaa jaanonj manj koma nonomakeja. Anutunonj koomuya menj gbilinj onomakeja. Kanageso laaligogia qaa, ii jaawo laligojutiwaa

* 4:14: Gal 3.18 * 4:16: Gal 3.7 * 4:17: Jen 17.5

tani kaanja onoono asuginkeju. Aabrahamnon mono Anutu kaanja moma laarinj muro.

18 *Anutunonj wala Aabrahambaajonj kokaenj ijoro, “Goo gbiliuruganonj koloonj seigi jangogia sengelao kaanja kolooro laligowuya.” Soomongo qaa ii moma nomaenj honawo koloonaga, ii mende moroto, ii kilenj jejeromonjromonj ama ejemba kanageso mamaga yonoo mangia koloomambaajonj mamboma laligoro. Soomongo qaa mutuyaa so koloowaatiwaajonj mono Anutu moma laarinj munj laligoro.

19 *Saarawaa goronjonj merabora memewaa so mende kolooro ajo gbania 100:waa so laligonj waaro. Kawaaajonj iyanja romongoro mono eja wana selia waziinj soosolia kolooroto, kilenj Anutu waa qaanonj honawo koloowaatiwaajonj moma laarinj munj laligoro Aabrahambaa momalaarianonj mende sologonj looriro.

20 Mende looriroto, qaayanonj honawo koloowaatiwaajonj moma laarinj iikanonj kotiinj nano. Anutu waa soomongo qaawaajonj uutanonj kema qenj kanj qenj mende anoto, momalaarianonj kotiiro Anutu mepeseenj laligoro Anutu waa qabunayanonj seiro.

21 Anutunonj iwoi asugiwaatiwaa qaaya jenj somongonj ii andaboromambaajonj kotiinjkeji, ii moma kotiidaboronj uuwoi monj mende ama laligoro.

22 Kaenj ama laligorotiwaajonj Anutunonj Aabrahambaa momalaaria iiro sokono qaaya jenj tegoro solanjaniro.

* 4:18: Jen 15.5 * 4:19: Jen 17.17

²³ Momalaaria iiro sokono qaaya jen tegoro solananiroti, qaa ii Aabrahambaajonadeen mende oogita eja.

²⁴ Aabrahambaajonadeen qaagoto, ananaajon ama kaanagadeen ii oogita eja. Anana Pojnana Jiisas menj gbiliro koomunonga waaroti, Anutu iikaan moma laarinj muninj momalaarinana iiro sokono jen tegon nonono solananiwonja.

²⁵ *Anutunonj ananaa singisonjonanaajon ama Jiisas mende anjon kono komuro ano solanja koloowombaajon ama menj gbiliro koomunonga waama laligoja. Kianj.

5

Anutuwaa jaanonj solananij aisoonj luaenonj laligojonj.

¹ Anana Anutu moma laarininj qaanana jen tegoro solananijon. Kawaajon Pojnana Jiisas Kraistnonj mono nemunj koma nonono Anutuwo luae mokolonj laligojonj.

² Kaanagadeen Jiisas Kraist moma laarininj nemunj koma nonono kalenmorianj buja qen aowombaa kania mokolonj kamban kokaamba kalenmorianj uutanonj laligojonj. Anutuwaa asamararanj uutanonj keubombaajon jejeromonromonj ama aisoonkejonj.

³ Kawaajonadeen mende aisoonkejonto, konajilinj moma kawaajon kaanagadeen aisoonkejonj. Konajilinj moma mokosinjonj iikaanja kanonj kaparanjonkonj mokoloowonja. Ii moma iikawaajonj aisoonkejonj.

* **4:25:** Ais 53.4-5

4 Kaparanj koma angobatonoj kotiin nambona. Angobatonoj kotiin naninj jejeromonromonananonj kotiinkebaa.

5 Anutunonj Unja Toroya ama nonono kana kolooro uujopaa molaaro uunananonj kemero laligojonj. Kawaajonj jejeromonromonj ama oyanboyanj koloowombaajonj ama mamboma gamugamu mende mokoloowonja.

6 Iikawaa kania ii kokaenj: Anana wala looloria esunana qaa laligoninji, Kraistnonj mono kambanj dindinja iikanondeen komunj ejemba angonjorananawo ananaa downana mero.

7 Monjonj Kana qaa tororo otaanj dindinja kolooji, alia iikaanajonj monjonj saanonj mende komunaga? Ii moro amamaaya koloonagato, monjonj uujopa mamaga ejemba ama onjomakeji, alia monjonj iwaajonj ama saanonj selia qeleema komumambaajonj monaga.

8 Ejembanonj iikaanja amakejonto, Anutunonj uutanonj jopagonj nonomakeji, iinonj ii kokaenj qendeeno: Iinonj Kraist wasiro kamaanj wala angonjora ejemba laligoninji, kambanj iikanondeen mono ananaajonj ama komuro.

9 Komuro kambanj kokaamba sayanonj songbama jenj tegonj nonono solanjaninj laligojonj. Kilenj ii qerewenja kaanja kolooro honjanonj mono kanagenj kokaenj koloowaa: Anutunonj singisongowaa uugereya asuganonj qendeeno iwoi kanjanawo namononj asugiwaa. Ii asugiro Anutuwaa jaanonj solanja koloojonj iwaajonj Jiisasnonj mono irinjonsoonj iikanonja metogonj nonono oyanboyanj mokoloowonja.

10 Anana wala Anutuwaa kereuruta laligoniji, kambaŋ iikanonŋ iyaŋaa Meria wasiro komunŋ iinonŋ tawanana kolooro Anutuwo ala-ala kolooniŋ. Kolooniŋi, iikanonŋ qerewenŋa koloojato, honononŋ kanagenŋ kokaenŋ asugiwaa: Tawanana ano Anutuwaa alauruta laligonijŋ Jiisanonŋ kotiiŋ laligojiwaaŋonŋ mono afaanŋonŋ metogonŋ nonono oyanboyanŋ mokoloowonŋa.

11 Poŋnana Jiisanonŋ Anutuwaa hamoqeŋe gawonŋa mero Anutunonŋ tawanana ano iwo ala-ala kolooniŋi, iikayadeenŋ qaagoto, onononŋ Anutuwo jopagonŋ aonŋ nama otokorianŋ maama aisoŋkejonŋ. Kianŋ.

Aadambaajonŋ ama komuninto, Kraistwaaajonŋ ama gbiliwonŋa.

12 *Eja motoonŋononŋ singisonŋo namononŋ kondooro kolooro. Anutunonŋ singisonŋowaa ironŋa ano koomu asugiro. Iikawaa so ejemba kuyanonŋ singisonŋo ama laligonijŋ koomunonŋ iikawaaajonŋ ejemba korebore sokoma nonono laligojonŋ.

13 Wala Kana qaa mende kolooro kambaŋ iikanonŋ kaanagadeenŋ singisonŋo asuganonŋ asuginŋ edabororoto, Kana qaa mende ero singisonŋowaa qaaya ii mende jenŋ gosinŋ lanŋ laligogi.

14 Aadambaa kambaŋanonŋa kanainŋ lanŋ laligonŋ kougi Mooseswaa kambaŋanonŋ Kana qaa asugiro. Ejemba kambaŋ biiwianonŋ iikanonŋ singisonŋo anŋito, Aadamnonŋ kana waleenoti, iikawaa sogadeenŋ mende waleema laligogito,

* 5:12: Jen 3.6

koomunon kilen ii kaanagadeen galen koma onono laligogi.

Aadam, eja mutuya iinon mono eja mon kawaatiwaa sareyaga kolooro.

¹⁵ Sareyaga kolooroto, kanagara ii ororon mende koloojao. Aadamnon Kana qaa waleema kamaaro singisongo asugin sein ejemba mamaga sokoma onono komun laligogi. Ii koomuwaa kania koloojato, oyanboyan koloowombaa kania ii mon. Ii kokaen: Eja motoongo Jiisas Kraist iinon nemun koma nonoma kalenmorianja ninisaano Anutuwaa kalenanon asuganon asugin ejemba mamaga sokoma qepalugon nonono.

¹⁶ Toroqen kokaen jemaña: Kana woi ii ororon mende koloojao. Eja motoongonon singisongo ano Anutunon qaaya jen tegoro singisongo ejemba kuuya anana gere siawaa buna koloonin. Ii balon ejawaa kania koloojato, Siwe ejawaa kania ii mon. Ii kokaen: Kamban mamaga Anutuwaa Kana qaa waleenin kalenja qendeema jen tegon nonono solaninkejon.

¹⁷ Ii mombo jemaña: Eja motoongonon Kana qaa waleema koomu kondoro ejemba korebore komun laligojon. Aadambaa singisongowaajon ama koomunon kuuya sokoma galen koma nonono tondu laligonin. Ii kana kamaanqeqeta koloojato, Anutu esunmumuyaa kania ii kokaen: Ejemba anana solanja koloowombaa kalenja ii kelemalelen buna qen aon kalenmorianjaa uutanon laligojoni, anana mono oyanboyan mokoloowona. Eja motoongo Jiisas Kraist iinon nanjon inaan nonono kawali kaanja kotiin laligon uboja.

18 Mombo toroqen jemaŋa: Eja motooŋgonon Anutuwaa Kana qaa waleema kamaaro Anutunon qaaya jen tegoro ejemba kuuya anana gere siawaa buŋa kolooniŋ. Kaanjadeen eja moŋnon solanŋa koloowombaajon kondooro uunana meleenin Anutunon saanon ejemba kuuya ananaa qaanana jen tegoro solananiŋ kotiin laligon ubonŋa.

19 Iikayadeen mombo jemaŋa: Eja motooŋgonon qootogo ama singisonŋo wan kono sei-ro ejemba seiseiya anana meleema singisonŋo ejemba kolooniŋ. Kaanjadeen eja moŋnon Anutuwaa jeta ten koma singisonŋonanaa tawaya mero kana kolooro Anutunon ejemba seiseiya ananaa qaanana jen tegoro solananiwonŋa.

20 Wala een lan laligon kougito, Mooseswaa kambanon Anutunon Kana qaa ejemba singisonŋogia moma kotowutiwaajon toroqen onono. Ii toroqen ononoto, ii mogi singisonŋogianon sein asuganon asugiro. Iikaen kolooro Anutunon mono kalenmorianŋa kaanŋadeen men sei-ro singisonŋo uugun asugiro.

21 Singisonŋowaa ku-usunŋa ii somata. Kawaajon singisonŋo anin iikanon galen koma nonono koomuya koloon laligon kounin. Anutuwaa kalenmorianŋa iikanon mono kaanjadeen ku-usunŋawo kolooja. Jiisas Kraist Poŋnananon solananiwombaajon kondooro Anutunon qaanana jen tegoro dingoŋ laaligo kombombaŋa mokoloon kamban tetegoya qaa laligon ubonŋa. Kian.

6

Singisongo gema qeŋ Kraistwo gbilin laligowu.

¹ Anutunonŋ kalenmoriaŋa nonono seiwaati-waajonŋ singisongo toroqenŋ ama laligowonŋa me qaago? Kawaajonŋ mono nomaenŋ jeniŋ sokombaa?

² Singisongo mono kozigen! Nono singisongowaa kasanonŋa loloonŋ uunana walaganonŋ qamo kaŋa kolooro singisongo ambombaajonŋ togonŋ laligojonŋi eenŋ, mono nomaembaajonŋ singisongononŋ toroqenŋ galenŋ koma nonono laligowonaga?

³ Qaa koi moju me qaago: Anana kuuya Kraistwaanonŋ qokotaawonŋatiwaajonŋ ama oomulu menŋ nononŋi. Iikanonŋ uunana walaganonŋ mono Jiisas qegi komurotiwaa tani komuro laligowombaajonŋ oomulu ii menŋ nononŋi.

⁴ *Amanonŋ asamararaŋa qendeema Kraist menŋ gbiliro koomunonŋa waaroti, ananaa uunananonŋ kaanŋagadeenŋ gbiliro dologa koloonŋ laligonŋi sokombaa. Manŋnananonŋ anana Kraistwaa tani kaŋa gbilinŋ waama nanamemenŋ dologa ama menŋ laligowonŋatiwaajonŋ moja. Kawaajonŋ oomulu ii kokaembaajonŋ menŋ nononŋi: Uunana walaganonŋ Jiisaswo motoonŋ komunŋ ewaatiwaajonŋ uunana walaga ii kaŋa ronŋ konŋi.

⁵ Uunana walaganonŋ Kraistwo ororonŋ komuro iikanonŋ iwo qokotaanŋ laligojonŋi eenŋ, Manŋnananonŋ anana kaanŋagadeenŋ Kraistwo nambonŋatiwaajonŋ moja. Kraistnonŋ koomunonŋa

* 6:4: Kol 2.12

waaroti, mono iwaa tani ororon gbilin laligonin sokombaa.

⁶ Uuselewaa siijnana kombombaŋa bologanon singisonŋo ambonatiwaajon koposonŋonkeji, Anutunon siin ii kondeeno kemebaatiwaajon momakeja. Anutunon singisonŋonon toroŋen galeŋ koma nonono welenŋa ŋen laligowonatiwaajon mende moja. Kawaajon uunana walaga ii Kraistwo maripoonon qero komuro. Iikawaa so laligojon, ii mojon.

⁷ Mombaa uuta walaganon komuro iinon mono singisonŋowaa kasanonŋa loloŋ laligoja.

⁸ Uunana walaganon Kraistwo komuroti een, kaanjadeen iwo gbilin laligon kotiiwombaajon moma laarijon.

⁹ Kaen moma laarin Kraistwaa kania kokaen ero moma yagojon: Anutunon ii meŋ gbiliro koomunonŋa waama laligon kotiin mombo mende komuwaa. Koomunon ii mende toroŋen galeŋ kono laligon ubaa.

¹⁰ Koomu komuroti, iikaanŋa kanon mono kamban motoonŋo iikanon singisonŋowaa ku-usunŋa kondeeno kamban tetegoya qaa looloria en ubaa. Laaligo kombombaŋa laligoji, ii mono Anutuwaajon laligon ubaa.

¹¹ Qamo yononon singisonŋo ambombaajon amamaawuya. Ono mono kaanjadeen ononŋiaajon mogi qamo kaanŋa kolooro Kraist Jiisaswo qokotaan nama Anutuwaajon kotiin laligowu.

¹² Selegia komuwaati, iikawaa siin kombombaŋa bologanon galeŋ koma onono ii ten koma

munj singisonjo ambubotiwaajonj ii mono somonjonj laligowu.

¹³ Kawaajonj sele kitigia kuuya ii mono singisonjo Toyaa borononj mende ambu. Kema kaen anji bunaya kolooro wanj kono anjonjora koloowabo. Iikaanja qaagoto, koomuyanonga gbilingo mono onjoangia Anutuwaab borononj ama aowu. Sele kitigia kuuya ii Anutuwaab borianonj anji bunaya kolooro nemunj kono nanamemenj solanja koloonkebaa.

¹⁴ Onjo Kana qaa baatanonj qaagoto, kalenmorianj uutanonj laligoju. Kawaajonj singisonjononj mono eenj somonjonj galenj koma onjono laligowubo. Kianj.

Solanja laaligowaa Toyaa mono welenj qen laligowu.

¹⁵ Kawaajonj nomaen jewonaga? Anana Kana qaa baatanonj qaagoto, kalenmorianj uutanonj laligonj singisonjo aninj sokonja me qaago? Ii kozigenj!

¹⁶ To woi koloojao. Onjoangia yoroononga mombaa borononj ama aonj jeta tenj koma welenja qenkejuti, iikawaajonj mono qaa koi moma yagowu: Onjo monj jeta tenj komakejuti, mono iwaa welenjqeuruta kolooju. Singisonjo Toyaa welenjqeuruta koloojuti eenj, iinonj mono unjuano koomu kotiga komuwuya. Anutuwaab jeta tenj koma welenja qenkejuti eenj, iinonj mono qaagia jenj tegoro solanja koloonj laligonj ubuya.

¹⁷ Onjo wala singisonjo Toyaa welenjqeuruta koloonj laligogi. Kaaanja laligogi Bunja qaanonj mindinjonj onjmakebaatiwaajonj kuma onjonji

mogi. Ii moma iikawaa so uugia meleema kamban kokaamba Buna qaa tororo ten koma Anutuwaa kania otaankeju. Kaen moma onoojon “Anutu dangisen!” jen laligojon.

¹⁸ Ii otaan singisongowaa kasanonga loloon Anutuwaa welen qen nanamemen solana ama men laligoju.

¹⁹ Uuselegianon looloria koloojiwaajon ama qaa iikawaa kania ii mono balon ejemba ananaa qaa jejewaa so niinon kokaen jema: Ono wala sele kitigia kuuya togon jeulalan Toyaa (Satambaa) boronon ama welen qen laligogi. Kaana laligogi nanamemen angonjorayawo asugin uugia men tiloro laligogi. Kaana laligogito, kamban kokaamba sele busu kitigia kuuya ii mono togon Anutuwaa boronon ambu. Kaen ama welen qegi nanamemen solana asugiro soraaya koloonkebu.

²⁰ Ono singisongo Toyaa welenqeqeuruta laligogiti, kamban iikanon nanamemen solana ii mende otaagito, onoangiaa jaajaa tondu laligogi.

²¹ Kamban kokaamba nanamemen iikawaa-jon gamugia mojuto, kamban iikanon iikaen ama laligon hona mono nomaen mokoloogi? Nanamemen gamuyawo kawaa hona ii koomu kotiga.

²² Kamban kokaamba Anutunon singisongowaa kasanonga isama onono loloon Anutuwaa welenqeqeuruta koloogi hona asugiro soraaya koloonkeju. Kaan ama laaligo kombomana laligon tetegyanon oyanboyan mokoloon laligon ubuya.

²³ Singisongo anin Toyanon tawa nonono koomu kotiga mokoloowonjato, Anutuwaa kalenja ii oyanboyan laaligo. Kraist Jiisas Ponnanawo qokotaan nambonjati een, mono kotiin tetegoya qaa laligon ubonja. Kian.

7

Loemba laaligowaa sareqaaya

¹ Oo uumeleen alauruna, onjo Kana qaa mojutiwaa so onjoonj kokaen jemaŋa: Kana qaanon ejemba somonjon nononja. Namononj laligon ubonjatiwaa so mono kawaa baatanonj laligowonja, onjo ii moju me qaago?

² Kawaa sareya monj ii kokaen: Kana qaanonj emba loyawo somonjoro ejanonj laligowaatiwaa so loemba laligowaoto, loyanonj komuwaati een, embianonj mono loemba laaligowaa Kana qaanonja loloowaa.

³ Kawaajonj loyanonj jaawo laligoro eja mombaajonj Oonj jero mewaati een, iwaa qata mono olonkaku embaga jenkejonj. Kaen jenkejonto, loyanonj komuwaati een, Kana qaa iikanonj mende toroqen somonjoro laligowaa. Kaanja laligonj eja monj mewaati, iinonj mono olonkaku embaga mende koloowaa.

⁴ Kawaajonj uumeleen alauruna, onjo kanaanonj mono kaanjadeen eja. Onjo kaanagadeen eja mombaa bunja koloowutiwaajonj Kraistwo qokotaagi. Anutunonj ii menj gbiliro koomunonja waaro laaligonananonj honja Anutuwaajonj mokolooro asugiwaatiwaajonj momakeja. Kraistnonj komuro uugia walaganonj iwo komuro

qamo kaanja koloon Kana qaawaa buja mende laligoju.

⁵ Wala uuselewaa siinj kombombanja bologanon galej koma nonono tondu laligoninj. Kambanj kanonj Kana qaanonj sololoon kuunj nonono singisonjgo ambombaa siijnana kombombanja bologanonj koloon galej koma nononji. Kawaajonj uuselenananonj waaro laaligonananonj koomu kotigaa honja mokoloon tondu laligoninj.

⁶ Kaanja laligoninto, wala qaa iikanonj somonjonj nonono gbadoyanonj laligonj kana qaawaa wanja motomotoonj otaawombaajonj kaparanj koma gawonja menj laligoninj. Kraistwo qokotaanj naninj uunana walaganonj iwo komuro kambanj kokaamba kana qaawaa buja koloonijnonja loloon mombo welenja mende qenjejonj. Kambanj kokaamba kananananonj gbiliro Unja Toroyanonj inaanj nonono afaangonj Anutuwaa gawonja menjejonj. Kianj.

Singisonjgo ambombotiwaajonj kaparanj koma aonjoronjejonj.

⁷*Kawaajonj nomaenj jewonaga? Kana qaa anjo singisonjgoyawo kolooja me qaago? Ii kozigenj! Kana qaanonj mono singisonjgowaa kania qendeema nono mobe. Kana qaa monj kokaenj eja, “Mombaanonj iwoiwaajonj mende koposonjgowa.” Kaenj mende jenagati eenj, niinonj iwoiwaa koposonjonjejenj, iikawaa kania mende moma kotowenaga. Kawaajonj Kana qaa mende moma kotowenaga, iikianj singisonjgo mende moma yagowenaga.

* 7:7: Eks 20.17; Dut 5.21

⁸ Kana qaa mende enaga, singisongonon mono qaa omaya ano koomuya koloonaga. Kaana koloonagato, jenkooto qaa mobe sopa somonjon nono ii waleemambaa kania kolooro singisonjo ambe asugiro. Jenkooto qaanon mono kuun nono uuna waaro siina kombombaŋa bologa kania kania ii tororo asugigi bologaaŋon tondu koposonjonkejen.

⁹ Wala Kana qaa mende moma tompin laligoweto, jenkooto qaa mobe iikanon anjon koma nonotiwaaŋon singisongowaa siinanon gbiliro uuna waaro ii ambe. Singisonjo ambe men komun nono koomuya koloowe.

¹⁰ Anutunon jenkooto qaa ii otaan laligon kotimambaajon moma nonoto, qaa ii otaamambaajon batogowe men komun nono koomuya koloowe. Koomuya kolooweti, iikanon mono asuganon asugiro mokoloowe.

¹¹ *Jenkooto qaa moma kotowe sopa somonjon nono ii waleemambaa kania kolooro jenkooto qaanon kuun nono singisongonon tiligon nono ii ambe. Singisonjo ama qaanawo koloowe. Iikaana kanon Anutuwaan jenkooto qaa iikanon singisonjo nemun kono ambe men komun nono koomuya koloowe.

¹² Kaana kolooweto, kilen Kana qaa iikanon mono kowoga ano soraaya kolooja. Iikawaa jenkooto qaayanon mono dindina ano awaa kolooja.

¹³ Kaana kolooro jenkooto qaa awaa iikanon men komun nono koomuya koloowe me qaago?

* **7:11:** Jen 3.13

Ii kozigen! Qaa awaanon qaagoto, Kana qaanon mono neenaa singisongonaa kania nisaano moma kotowe. Singisongowaa gamuya asuganon asugiro kanjanawo momambaajon ama jenkooto qaa iikanon singisongowaa sopaya somongoro uunanon waaro waleema singisongo ambe. Neenaa singisongona iikanon mono men komunono koomuya koloowe. Kian.

Uunanon singisongowaa manjaqeqe ero laligojen.

¹⁴ Un̄a Toroyanon Kana qaa nonono dindina kolooji, ii mojon̄to, niinon singisongo ejaga koloon̄ siina kombombana bologawo koloojen. Kamaan̄ kombe singisongonon̄ galejen̄ koma nono ten̄ koma welen̄a qen̄ singisongo amakejen̄.

¹⁵ *Kawaajon̄ iwoi awaa amambaajon̄ momakejen̄, ii mende amakejen̄. Iito, iwoi bologa amambaajon̄ togon̄ sisia men̄kejen̄, mono ii amakejen̄. Kawaajon̄ iwoi amakejen̄, niinon̄ kawaa kania saanon̄ mende moma koton̄kejen̄.

¹⁶ Kawaajon̄ iwoi bologa amambaajon̄ mojon̄titi ama ii amakejen̄ een̄, Kana qaanon̄ mono kilen̄ awaa kolooja. Kana qaawaajon̄ mono uumotoon̄ anjen̄.

¹⁷ Kaen̄ kolooro niinon̄ neeno ii mende toroqen̄ amakejento, singisongo uunanon̄ eji, iinon̄ mono kuun̄ nono ii amakejen̄.

¹⁸ Nanamemen̄ awaa amambaa siina on̄anon̄ momakejento, ii amambaa esunanon̄ mende koloon̄ nomakeja. Kawaajon̄ noo uunanon̄ iwoi awaa mon̄ mende ejato, uuselenanon̄ mono

* 7:15: Gal 5.17

singisonḡo amambaajon kuun nomakeja, iikaya mojen.

19 Kawaajon iwoi awaa amambaa siinḡa momakejen, ii mende amakejento, iwoi bologa mende amambaajon momakejen, mono ii amakejen.

20 Kaen kolooro iwoi amambaajon toḡonkejen, ii kilen amakejen eeḡ, ii neeno mende toroḡen amakejento, singisonḡo uunanon eji, iikanon mono kuun nono ii amakejen.

21 Kawaajon neenaa kanana kokaen ero mokolonkejen: Iwoi awaa amambaa siinḡa mobe bologaa siinḡanon mono uuna somonḡoro osinkejen.

22 Kawaa kania ii kokaen: Uunanon Anu-tuwaanon Kana qaawaajon uumotoon ama ten komambaajon momakejen.

23 Kaen momakejento, sele busunanon neenaa kaniana kokaen ero mokolonkejen: sele busunaa kitia yononon singisonḡowaa waḡa koloogi amambaajon momakejen. Singisonḡo amambaa siinḡanon mono uusiinḡa awaa ii meḡ kamaan amambaajon moro aon oronkejao. Singisonḡo amambaa siinḡa kombombananon mono sele busunaa kitia kitia sololon onoma somonḡon nono kasa gbadonon laligojen.

24 Oo niinon bolin teḡon anḡonjoranawo koloojen. Uuselenaa siinḡa bologanon nuano koomu kotiga komumambotiwaajon mono moronon dowena meḡ hamo qen nonaḡa?

25 Oo Jiisas Kraist Poḡna, iinon nemun koma nono “Anutu danḡisen!” jejen.

Kaniananonj kaanja kolooro neeno uunanondeen Anutuwaanonj Kana qaawaa baatanonj kema welenja qenjeento, sele busuna singisonjgoyawo iikaananonj singisonjgo amambaa siinja kombombananonj somonjonj nono iikawaa kasa gbadononj laligojenj. Kianj.

8

Unja Toroyanonj riindanonjana kolooro kotiin laligojonj.

¹ Kawaajonj ejemba Kraist Jiisaswo qokotaan nanjonj, Anutunonj mono ananaa qaanana jenj tegoro kambanj kokaamba gere siawaa bunja mende koloonj laligojonj.

² Kawaa kania kokaenj: Gii singisonjgowaa siinja tenj koma laligonatiwaaajonj ama koomu kotigaa bunja koloonj laligona. Kaaanja laligonato, Kraist Jiisaswo qokotaan nana laaligo kotigaa Unjanonj mono koomu kotigaa kasanonja isama gono laligojanj.

³ Ejemba uuselenananonj siijnana kombombanja bologa ii eja. Ii otaaninj Kana qaawaa esunanonj loorinj laaligo kombombanja nonombaatiwaaajonj amamaaro osinj qagoninj. Qagoninj uuselenananonj singisonjgo ama laligoninj, Anutunonj singisonjgo iikawaa qaaya jenj tegonj kitia kokaenj meleeno: Iinonj iyanjaa Meria wasiro namononj kamaanj singisonjgo ejawaa sele kaanja kolooro. Toroqenj singisonjgowaa siimolonj tani kaanja kolooro oogi komuro. Anutunonj laaligo kotigaa kania kaenj meleuro.

⁴ Anutunonj kania ii kokaembaajonj meleuro: Kana qaanonj anana solana ano dindina laligowombaajonj jenj kotonj nonomakeji, Anutunonj qaa iikawaa honanonj ananaanonj koloodaborowaatiwaajonj moro. Kawaajonj uuselenanaa siina kombombaana bologanonj mende galenj koma nonombiwaajonj togonj Uña Toroyaa uusiina tenj kombombaajonj namakejonj.

⁵ Ejemba uuselegiaa siinj kombombaana bologa otaankejuti, iyonoo uugianonj mono singisonjo ambombaajonj eja. Ejemba Uña Toroyaanonj siinj otaan amakejonj, ananaa uunananonj mono Uña Toroyaanonj nanamemenj amboniwaajonj eja.

⁶ Uuselenanaa siinj kombombaana bologanonj mono horonj nonono koomu kotigaagenj kembombaajonj ejato, Uña Toroyanonj uunananonj luae qero kotiinj laligowombaa siina momakeja.

⁷ Anutunonj Kana qaa nonono singisonjo ambombaa siinj kombombaananonj mono qaa iikawaa baatanonj mende kemakeja. Ii kemambaajonj amamaaja. Ii amamaaro tondu laligonj uunananonj Anutu qetama kere ama munkejonj.

⁸ Ejemba uuselewaa siingia kombombaananonj galenj koma ononji tondu laligojuti, iyonononj mono Anutuwaa jaanonj sokombombaajonj osiwuya.

⁹ Yonononj osiwuyato, Anutuwaa Uña Toroyanonj onoo uugianonj laligoji eenj, iinonj mono galenj koma onono laligoju. Uuselewaa siingia kombombaana bologa yonononj mono onjo mende galenj koma onomakeju. Kraistwaa Uña Toroyanonj mombaa uutanonj mende kemero eenj laligoji, iinonj Kraistwaa buna mende kolooja.

10 Mende koloojato, Kraistnon onoo uugianon laligoji een, sele busugianon singisongowaajon ama komuwuyato, unagianon solana koloojuti-waajon ama kotiin laligon ubuya.

11 *Anutunon Kraist Jiisas men gbiliro koomunonga waaroti, iwaa Unayanon uugianon laligoji een, iyoronon ono Anutuwo qokotaan nanji selegia koomuya ii kaanagadeen men gbiliwaota.

12 Oo uumeleen alauruna, gbilin laligojonwaajon nononon mono Anutuwaanon tosawo laligojon. Uselewaa siijnana kombomana bologa otaawombaa tosaga qaagoto, Un Toroyaa jeta ten koma laligowombaa tosayanon mono en nononja. Kawaajon ananaa aijnananon lan laligowombo.

13 Uselewaa siingia kombomana bologa otaan laligojuti een, ono mono koomu kotigaa buna koloowuya. Kaana koloowuyato, Anutu qama kooligi Un Toroyanon uuselegiaa nanamemen bologa men komunkebaati een, iikaana kanon mono gbilin kotiin laligon ubuya.

14 Anutuwa Unayanon ejemba qindingon unuano laligojuti, iyononon kuuya Anutuwa meraboraana koloaju.

15 **Omejiilan yononon ejemba sololon onongi jenengia ororo welenqeqe omaya kolon laligojuto, ono ome kaana ii mon qaagoto, Un Toroya ii buna qen aon laligoju. Kawaajon ono mono mombo toroqen toroko qaganon laligowubo. Un Toroya iinon mono men letoma onono Anutuwa

* 8:11: 1 Kor 3.16 * 8:15: Maak 14.36; Gal 4.6 * 8:15: Gal 4.5-7

meraboraana kolooju. Uña iikanon sololoon nonono Anutuwaajon “Aba* Ama!” qamakejon.

¹⁶ Anutuwaa meraboraana koloojon, qaa ii Uña Toroyanon ajo ananaa unananawo wambelaan motoon nanjon jenkeja.

¹⁷ Anutuwaa meraboraana koloojon eeñ, iinon iyanaa ejembauruta ananaajon oyanboyan mozongoro eji, ii kaanagadeen buña qeñ aowona. Anutunon Kraistwaajon iwoi mozongoro eji, ii mono kaanagadeen Kraistwaa kooronanon nama buña qeñ aowona. Kraistwo motoon siimbobolo momakejon eeñ, mono kaanagadeen Kraistwaa asamararananon uma iwo motoon asarin laligowona. Kian.

Laaligo asamararanawonon uma laligowona.

¹⁸ Kamban kokaamba siimbobolo moma laligojon, iikanon laaligo kamaanqeqeta kolooja. Kanagen Kraistwaa asamararananon uma asarin oyanboyan laligowonati, iikanon mono laaligo uuta akadamyawo koloowaa. Laaligo woi ii leelee ama gosiwonatiwaa so qaago. Kaan romonjojen.

¹⁹ Anutunon oro ano iwoi kuuya mokolorota ejuti, iyononon mono mamboma Kraistnon kan Anutuwaa meraboraana metogon qendeema onono asamararan asugin onombaatiwaajon awelegonkeju.

²⁰ *Anutunon oro ano iwoi kuuya mokoloroto, yononon laligon komun qaombuya. Iyangiaa siingiaa so qaagoto, Anutunon mono iyanaa

* **8:15:** Aba ii Arameik qanon ama. * **8:20:** Jen 3.17-19

siin̄aa so kaen̄j aren̄goro. Iwoi kuuya qaom-
buyato, kilen̄j jejeromon̄romon̄j on̄ono oyan̄boyan̄
kokaen̄j asugiwaatiwaajon̄j mambomakeju:

²¹ Anutunon̄j oro ano iwoi kuuya mokolorota
ejuti, iyon̄onon̄j mono kaan̄agadeen̄j kokaembaa-
jon̄j mambomakeju: Anutunon̄j ii kaan̄agadeen̄j
an̄gonjora laaligowaa kasayan̄onga isama on̄ono
mende komun̄j gisaan̄j qaombuyato, Anutuwaa
merabora kaan̄a loloon̄j asamaran̄giawo asarin̄
en̄ ubuya.

²² Kawaa kania ii kokaen̄j: Anutunon̄j oro ano
iwoi kuuya mokolorota ejuti, iyon̄onon̄j korebore
mono motoon̄j oson̄gon̄j horon̄j merabora memea-
waa masu un̄un̄keji, iikaan̄a moma en̄ kouma
kamban̄j kokaamba kaan̄agadeen̄j amakeju, ii mo-
jon̄j.

²³* Anutunon̄j oro ano iwoi kuuya mokolorota
ejuti, iyon̄oon̄onga qaagoto, Anutuwaa yam-
buyambu koloon̄in̄j Un̄aya Toroya kalen̄a nonono
laligojon̄i, anana mono kaan̄agadeen̄j uunan̄anon̄j
oson̄gon̄j horon̄j laligon̄kejon̄j. Anutunon̄j nunuano
meraboraan̄a qaita mon̄j koloowombaajon̄j mam-
boma laligon̄j oson̄gon̄j amakejon̄j. Nunuama
downana mero selenana qaita mon̄j būna qen̄
aon̄j Siwenon̄j uma qean̄gowaatiwaajon̄j awelegon̄j
laligojon̄j.

²⁴ Kaan̄a letombombaajon̄j jejeromon̄romon̄j
ama uunana meleema Siwewaa būna
koloowon̄a. Iwoiwaajon̄j jejeromon̄romon̄j
amakejon̄i, iikawaa hon̄a kolooro iin̄in̄j
jejeromon̄romon̄ana iikaan̄a kanon̄j tegowaa.

* **8:23:** 2 Kor 5.2-4

Mononon iwoiwaa hona kolooro iima iikawaa jejeromonromona ii mende toroqen ama mambomakeja. Ii qaago.

²⁵ Iwoiwaa honanon mende kolooro iimakejonji, iikawaajon jejeromonromon anjonji een, ii mono kaparan koma koloowaatiwaajon mambonin uunana mende kamaankeja.

²⁶ Kaanjadeen loorinin Una Toroyanon ilaan nonomakeja. Nomaen qama koolinin sokonaga, ii mende mojonto, Una Toroyanon mono ano qamakooli gawonananon ilaan nonoma ananaajon ama qama koolin qaa jeta asuganon jejewaa so qaagoto, osongonbooro qaganon sajenon jenkeja.

²⁷ Sajenon jen Anutuwaa siinaa so ejemba soraaya ananaajon ama qama koolinkeja. Anutunon ejemba uunana iima gosinkeji, iinon mono afaangon Una Toroyaa uumomoya momakeja.

²⁸ Anutunon qamakoolia moma ilawoila kuya galej kono kawaa mindimindiri honanon mono iyanaa alaurutanon qeangowutiwaajon koloonkeja. Ii mojon. Hona iikanon ejemba hamoqege arenaa so onoono jopagon munkejuti, mono ii kaen me kaen ilaan onomakeja.

²⁹ Anutuwaa arenaa kania ii kokaen: Iyanaa Merianon uumeleen ala seiseiya ananaa batunananon jeta men nonombaatiwaajon momakeja. Kawaaajon waladeen arej ama nonono taninananon Meriaa so koloowombaajon moro. Iikawaajon ejemba waladeen moma nononoti, nono kaanagadeen koloowombaajon jen meweengon nonono.

³⁰ Waladeen jen meweengon nononoti, anana

kaanagadeen nonoono. Nonoonoti, ananaa qaanana kaanagadeen jen tegoro solanininij. Solanininiji, ananaajon kaanagadeen kana qendeeno iyanaa asamararanonj uma oyanboyan laligowonja. Kianj.

Anutuwaa uujopayaa mepemepesee rii.

³¹ Qaa ii moma kawaajon nomaen jewonaga? Anutunonj sopa somonjon nonoma leegenananonj laligoji eenj, morononj mono qotogonj nononaga?

³² Anutunonj iyanaa Meria kaanjiadeen mende anjon konoto, ii jen tegoro laaligoya kuuya ananaajon ama qeleeno. Ii qeleeno Anutunonj iwo kalenj qerewenja tosaanja kuuya ii kaanagadeen afaanjon nonombaa.

³³ Anutunonj ejemba iyanajonj meweenjon nonoma qaanana jen tegoro solaninikejoni, iikawaajonj morononj mono qaa jakeyanonj ama nononaga?

³⁴ Kraist Jiisanonj komuro Anutunonj mombo menj gbiliro Siwenonj uma Anutuwaa boro dindinanonj rama toroqen ananaajonj ama qama koolinkeja. Kawaajonj monjonj monj qaanana gosinj gere sianonj kemebombaajonj jen tegonj nonomambaajonj amamaawaa.

³⁵ Kraistwaa uujopa utanonj laligonin morononj mono iikanonja mendeema nonono kamaawonaga? Kakasililinj ama nononji konajilinj mobonagato, Kraistwaa uujopayanonja saanonj mende kamaawonja. Sisiwerowero ama nonombuyagato, iikanonja saanonj mende kamaawonja. Bodi mokoloowonaga me opo

surunananon qano laligowonaga, mono saanon mende kamaawonja. Komuwombotiwaa toroko qaganon laligowonaga me manja qegi kazi koloonagato, mono saanon mende kamaawonja.

³⁶ *Iikawaa qaaya ii Buja Terenon kokaen oogita eja,

“Goo qagaajon ama umugawodeen kanain nunugi komuwonatiwaaajon mogi kema goman tiinkeja. Lama unun nenkejuti, iikaaniadeen nonoojon romonjonkeju.”

³⁷ Qaa iikawaa so ama nonombuyagato, Kraistonon uujopaya ninisaano monini, iinon nanjon nonono lombo kuuya iikanon mono haamo ama otokorian maama laligowonja.

³⁸ Iwoi mononon mono Kraistwaa uujopayanonga mendeema nonomambaajon amamaawaa. Ii hona toonaga moma yagojen. Koomunon me laaligowaa iwoiya mononon mono mendeema nonomambaajon amamaawaa. Siwe gajoba me omejiilan yononon mono kamban kokaamba me kanagen nono mendeema nonombombaajon amamaawuya. Bensakon kawali ku-usungiwawo yononon ii amamaawuya.

³⁹ Euwaa euyanon me emuwaa emuyanon laligojuti, iyononon mono mendeema nonombombaajon amamaawuya. Anutunon ilawoila tosaana mon mokolorota ejuti, iyononon mono kaanagadeen Anutuwaa uujopaya iikanon mendeema nonombombaajon amamaawuya. Anutuwaa uujopaya iikanon mono Kraist Jiisas Ponana iwaanon asugiro ninisaano ii mojon.

* **8:36:** Ond 44.22

Kianj.

9

Anutunonj siinǵaa so Israel meweenǵonj onjono.

¹ Niinonj Kraistwo qokotaanj nama qaa qolonjmolonǵoya qaagoto, qaa honǵa toonj monj jemaǵa. Unǵa Toroyaa qaawaajonj geja ambe qaana nanǵonj jenj kotiinj uunanonj saǵe nuro kokaenj moma jejenj:

² Niinonj Juuda ejemba tosaǵa yonjoo wosobirionj nuro uunanonj siimbobolo somata tetegoya qaa kokaembaajonj momakejenj:

³ Yonjononj niwo balonj selenonj Israel kanagesoga motoonǵo koloojonto, uugianonj Kraistwo mende qokotaanj lanj laligoju. Niinonj Israel njalaurunanonj uugia meleembutiwaajonj aonjoronjkejenj. Anutunonj yonjoo qaagia gosiro neeno yonjoo kitigia koloowe ironǵa meleema noo qananonj kokaenj ubaatiwaajonj mojenj: Iinonj nii Kraistwaanonǵa mendeema nono gere siawaa bunǵa koloomambaajonj mojenj.

⁴ *Yonjononj Israel tuunj uutanonj laligogi Anutunonj unjano bunǵaya kolooju. Anutuwaaw qabunǵaya bosima akadamugiawo kolooju. Anutunonj yonjowo oyanboyanj koloowutiwaa soomonǵo walaga ano gbilia ama Kana qaa onjono. Kawaajonj jiwowonj jigononj uma Anutuwaaw waeya menj mepeseenkeju. Anutunonj kotumotueya seiwaatiwaa qaa somonjgoroti, iikawaa honjanonj koloowaatiwaajonj mambomakeju.

* 9:4: Eks 9.4

⁵ Yoŋononj wanjalenana Aabahambaa gbiliuruta yoŋoo esa meraurugiaga laligoju. Kraistnonj yoŋoononja balonj sele busu meŋ eja kolooro. Kraistnonj Anutunana koloonj iwoi kuuya galenj kono qata kambanj tetegoya qaa mepeseŋkebonja. Qaa ii onjanonj.

⁶ Iikaanja laligojuto, Israel kanagesononja koloonj seinj laligojoni, anana kuuya mono kilenj Israel ejemba honja mende koloojonj. Kawaajonj Anutuwaa qaayanonj songiro esunjanonj kamakamaata koloonjkeja me? Kaen jewonaga, ii qaa honja qaago.

⁷ *Aabahambaa gbiliuruta yoŋoononja koloojonjiwaaajonj ama kuuya anana mono Anutuwaa meraboraanja mende koloojonj. Kaen qaagoto, Anutunonj Aabahambaaajonj kokaen ijoro, “Aisakwaa esameraurutanonj mono goononj toroqenj qaga bosima laligonj ubuya.”

⁸ Qaa iikawaa kania ii kokaenj: Aabahambaa gbiliuruta balonj ejemba silinonj merabora koloonjkejonj, kuuya anono mono Anutuwaa meraboraanja mende koloojonj. Kaen qaagoto, Anutunonj qaa somonjgoro ejiwaa so kolooninji, Anutunonj mono nonoga moma nonono Aabahambaa gbiliuruta honja koloojonj.

⁹ *Soomonjgo qaa iikanonj Aabahambaanonj kokaenj karo moro, “Gbani motoonjgo tegoro kanonj mombo kanj giibe Saaranonj mono meriawo koloowaa.”

¹⁰ Qaa kaenj moro iwaanonj iikaya kolooroto, iikanonj mende tegoro. Iwaa gematanonj Re-

* 9:7: Jen 21.12 * 9:9: Jen 18.10

bekawaanon kaanjadeen Anutuwaa qaayaa so kolooro. Benana Aisak iinon embia ii koro muro merawoigara sunesune koloori.

¹¹ Sunesune yoronon goron uutanon rama mende koloon iwoi awaa me bologa mon mende aniti, Anutunon mono kambaan iikanon mera iy-
oroononga mon iyanajaan meweengoro. Iyanaa momo arejanon kotiin honawo koloon tegowaati-
waajon ama koga meweengoro.

¹² *Iyanaa uusiinanon honawo koloowaatiwaa-
jon Rebeka kokaen ijoro, “Datanon mono kogaa welenqeke koloon newo baatanon laligowaa.”
Anutunon kaen ijon nanamemengara ambaoraga iikawaa soyanon ii mende gosin oronoto, iyanaa siinagadeen otaan koga oono dataa somataya kolooro.

¹³ *Iikawaa qaaya ii Buja Terenon kokaen oogita eja, “Jeikob uunanon jopagon laligoweto, Iisoo (Esau) ii togon kazi ama mun laligowe.”

¹⁴ Qaa kawaajon mono nomaen jewonaga? Anutunon dindiņa mende kolooja me? Iikaņa qaago toton!

¹⁵ *Anutunon Mooseswaajon qaa kokaen ijorota eja, “Niinon mono neenaa siinņa otaan mon moroga iima koboņ kiankomumbaajon mojeni, iiga mono kiankomun munkejen. Mon morowaajon wosomomo ama mumumbaajon jejeni, iwaajon mono wosona momakejen.”

¹⁶ Qaa kawaajon ama namo ejanon Anutu mende galer komakejato, iwoiwaa siinņa moma amambaajon batogon bimbimonagato, ii

* **9:12:** Jen 25.23 * **9:13:** Mal 1.2-3 * **9:15:** Eks 33.19

kilenj Anutu mende uuguwaa. Anutu anjo kalenmoriaᅇaa so iwoi kuuya galenj kono iwaa borianonj eja.

17 *Anutunonj faarao kimbaajonj qaa ijoro Buna Terenonj kokaenj eja, “Neenaa qabuᅇana jenj seigi gomanj korebore sokombaatiwaaajonj mojenj. Kaenj moma ku-usuna qendeembe asuganonj asugiwaatiwaaajonj kuunj gombe giinonj asugina. Asuginj laligonj tuarenjenj ama noma laligona mono haamo ama gombe.”

18 Qaa iikawaa so Anutunonj iyaᅇaa siinᅇa otaan monj iima koboonj kiankomumambaajonj moji, ii mono kiankomunj munkebaa ano mombaa uuta menj gojomambaajonj moji, ii mono menj gojono yangisenj koloonkebaa. Kianj.

Anutuwaanonj irinjonsoonj ano kiankomu

19 Onᅇoononᅇa monjonj noojonᅇa kokaenj jenaga, “Kaenj kolooro kuuya anana mono Anutuwaa uusiinᅇa tuarenjenj ama mubombaajonj amamaanᅇkejonj. Kaenj koloorogo Anutunonj mono naambaajonj toroqenjenj nonomakeja?”

20 *Monjonj kaenjenagato, balonj eja gii mono moroga koloonj Anutu tuarenjenj ano anᅇowowo ama munaga? Boroterenonj mono iyaᅇaa mokomokoloo Toya kokaenjenj saanonj mende jenj mubaa, “Gii mono naambaajonᅇa tani koi kaanᅇa mokoloonj nona?”

21 Monjonj meme ejanonj mono iyaᅇaa ku-usunjenj qaganonj siinᅇa so gbakonj meleema meweenᅇonjenj gbakonj motoonᅇo kanonᅇa koworanjenj morota

* 9:17: Eks 9.16 * 9:20: Ais 29.16; 45.9

morota menkeja. Tosia kambaņ so men gawoņ munkejoņ ano tosia akadamugiawo ii mono korisoro kambaņanoņadeeņ gawoņ munkejoņ.

²² Anutu mokomokoloo Tonananonj mono kaanjiadeeņ ama nonomakeja. Iinoņ iriņsoņsooņa ejemba qendeema nonono ku-usuņa iima mobombaajonj momakeja. Kaeņ moma iriņa soono kazianoņ ejemba tosaņa yoņoo qagianonj uro jojoriņ kondeema oņomambaajonj ama laligoro. Ii kilenj ironja uulaņawodeeņ mende meleema oņonoto, yoņoojonj ama siimbobolo mamaga moma mokosiņgoņ uugia meleembutiwaajonj mamboma laligoro.

²³ Kaaņiadeeņ kalenmoriaņa inisaano kelemaleleņ koloowaatiwaajonj momakeja. Kaeņ moma ejemba akadamuya buņa qeņ aowombaa-joņ meweengonj nononoti, anana mono niniima kobooro akadamuyawo asariņkejoņ.

²⁴ Anana kaaņagadeeņ kaaņa koloowombaa-joņ nonono. Juuda ejembagadeeņ qaagoto, waba kantria kantria ii kaaņagadeeņ kaaņa koloowu-tiwaajonj oņoono.

²⁵ *Anutunonj iikawaa qaaya jerota gejatootoo eja Hooseawaa terenonj kokaeņ eja,

“Ejemba neenaa kanagesouruna mende kolooņ laligogiti, niinoņ mono ii oņoombe neenaa kanagesona koloowuya. Tosianoņ neenaa wombo alana mende laligogiti, iyoņoojonj mono ‘Neenaa wombo alauruna,’ kaeņ jeņ laligomaņa.

* **9:25:** Hoos 2.23

- 26 *Niinonj gomanj mombaa ejembaya yonjoojonj kokaenj jenj laligowe, ‘Onjo neenaa kanagesouruna mende laligoju.’ Kaenj jenj laligoweto, ii mono balongianonj iikanonja onjooma qagia kokaenj qamaņa: Onjo mono Anutu laaligo Toyaa meraboraanja kolooju. Utequte kaanja koloojaa.”
- 27 *Aisaianonj kaanjaqadeenj Israel kanageso nonoojonj ama kokaenj saama jero, “Israel ejemba janjonana kowe sakasinj kaanja koloonagati eenj, ii kilenj nonoononja afaanjononj mono uunana meleeninj hamo qenj nonombaa.
- 28 Ponjonj gomaņa gomaņa kuuya ananaa qaana ilinj alanj gosinj jenj tegonj kitia kuuya meleema nonondaborowaa.”
- 29 *Aisaianonj kaenj jenj waladeenj qaa monj jeroti, iikawaa onjononj mono nonoononj kokaenj kolooja, “Ponj ku-usunj kuuyaa Tonananonj gbil-iurunana tosaanja mende injiima kobooro uugia meleembuyagati eenj, balonananonj mono Sodom kaanja meleeno kemero gere jenaga. Nonononj mono Gomora ejemba kaanja tiwilaawonaga. Anutunonj mono kaanja ama nononaga.” Kaenj jero.

Israel kelemalelenjononj Anutu yangisenj ama munjeju.

30 Kawaajonj mono nomaenj jewonaga? Kantri tosianonj Anutuwwa jaanonj solanja koloowombaa gawonja mende kaparanj koma megiti, iyonjononj Anutuwwa jaanonj solananigi. Uugia meleema

* 9:26: Hoos 1.10 * 9:27: Ais 10.22-23 * 9:29: Ais 1.9

Anutu moma laarigi iikawaajon qaagia jen tegoro solananiñ laligoju.

³¹ Kaen laligojuto, Israel nononon solana koloowombaa Kana qaa otaawombaaajon kaparan koma laligon kouma ii kilen Anutuwaa jaanon mende solananiñ.

³² Iikawaa kania ii kokaen: Iyangiodeen batogon nanamemen dindiña ama iikaña kanon solana koloowombaaajon kaparan koma Jiisas mende moma laarin mugi. Iinon jamo powowon kaña kolooji, mono iwaanon ritatagon unuro osin gema qegi. Iikawaajon solana mende koloogi.

³³ *Iikawaa qaaya ii Buña Terenon kokaen oogita eja,

“Iibu, Anutu niinon mono aen jamo mon Zaion baananon Israel tuun uugianon komowe yononon iikanon ritatagon kamaan unuro gema qenkebu. Mononon eja gereya powowon kotakota ii moma laarin mubaati, iinon mono kambañ mononon iwaajon nama gamu mende mokoloowaa.”
Kiañ.

10

¹ Oo uumeleen alauruna, niinon neenaa Juuda kanagesouruna uugia meleembutiwaajon awelegonkejen. Anutunon hamo qen onombaatiwaajon uuna men kululuun yonoojon ama Anutu qama koolin munkejen.

² Yonoo kanagianon kokaen eja: Yononon Anutuwaajon uugere amakejuto, ii poumapou

* 9:33: Ais 28.16

qaganon amakeju. Yonoo qaagia kaen nanjon jejen.

³ Anutunon qaanana jen tegoro solananijon, iikawaa kania mende moma yagon iyangiodeen batogon solana koloowombaaon kaparan komaakeju. Kaen ama Anutunon qaanana jen tegoro solananiwombaaon jenkeji, qaa iikawaa baatanon mende kema osin een tondu laligoju.

⁴ Kraistnon anodeen Kana qaa otaadabororo. Nono tosianon ii amamaan Kraist moma laarin uunana meleenjoni, iikaya mono Kraistwaaon ama Anutuwaa jaanon solananijon. Kian.

Anutunon anana kuuya hamo qen nonomambaajon moja.

⁵ *Moosesnon Kana qaa otaan iikaana kanon solana koloowombaa qaaya ii kokaen oorota eja, “Kana qaa otaadaborowaati, iinon mono kawaaon ama laaligo kotiga mokoloowaa.”

⁶ *Qaa kaen ejato, uunana meleema moma laarinin Anutunon qaanana jen tegoro solananijkejoni, Moosesnon kawaaon qaa kokaen jerota eja, “Uuganon kokaen romonjon jewabo: Eja moronon mono Siwe gomanon unaga?” Ejembanon ii Kraist wama kamaawaatiwaaon lan jegi.

⁷ Me “Eja moronon koomu gomambaa dutanon kemenaga?” Ejembanon ii Kraist wama koomunonga waabaatiwaaon lan jegi.

⁸ Kaen jen toroqen kokaen jero, “Buqa qaa ii koriganon qaagoto, mono goo buuganon ano

* **10:5:** Lew 18.5 * **10:6:** Dut 30.12-14

uuganonj eja.” Buᅇa qaa ii moma laariwombaa-
jonj eja. Nonononj qaa iikanonj ejemba uukuukuu
menj onjoma kokaen menj asarinj onjmakejonj:

⁹ Anutunonj Jiisas menj gbiliro koomunonja
waaro. Giinonj qaa ii uwomboganonj moma
laarinj je buu susuganonj “Jiisasnonj Ponna
kolooja,” kaen menj asugijani eenj, mono hamo
qen gono letomba.

¹⁰ Gii uwomboganonj Buᅇa qaa moma laarina
Anutunonj qaaga menj tegoro solananiwa ano je
buu susuganonj Jiisas menj asugina hamo qen gono
letomba.

¹¹ *Buᅇa Terewaa qaa monj kokaen jegita eja,
“Morononj ii moma laarinj mubaati, iinonj mono
gamuya mende mobaa.”

¹² Anutunonj Juuda ejemba mende ninisoroonj
kantri tosaanja mende sureen menj onjmakeja. Ponj
motoonggo iinonj mono kuuya ananaa Ponjana
koloonj so motoonggononj gosinj nonomakeja.
Ejemba ii qama koolinkejonj, anana kuuya mono
kotumotueya kelemalelenj nonomakeja.

¹³ *Iikawaa qaaya ii Buᅇa Terenonj kokaen eja,
“Ejemba dakaya yonononj Pombaa qata qama
kooliwuyati, iinonj mono ii kuuya hamo qen
onjono letombuya.”

¹⁴ Ejembanonj Ponj mende moma laarinj munj
iwaa qata mono nomaen menj qama kooliwuyaga?
Iwaa kania mende jegi mogiti, ii mono nomaen menj
moma laarinj mubuyaga? Monjonj Buᅇa qaa
mende menj asariwaati eenj, yonononj ii mono no-
maen menj mobuyaga?

* **10:11:** Ais 28.16 * **10:13:** Joel 2.32

15 *Ejemba monj Buᅇa qaawaajonj mende wasi-wonati eenj, iinonj mono nomaenj kema ii jenj asarinaga? Iikawaa qaaya ii Buᅇa Terenonj kokaenj oogita eja, “Ejemba Buᅇa qaa awaa menj kankejuti, iyonoo kana otongia moninj awaa soro kolooja.”

16 *Kaenj oogita ejato, noo Israel kanageso honja yonononj Oligaa Buᅇa mende tenj koma laligoju. Iikawaa qaaya ii gejatootoo eja Aisaianonj kokaenj ninijorota eja, “Oo Ponj, nono Buᅇa qaa jenj seininj morononj mono uuta meleema ii moma laarinagato?”

17 Qaa iikawaa so Kraistwaa qaaya jenj seininj gejagianonj kemero mogi momalaarigianonj mono iikaanj koloowaa.

18 *Momalaari kaanj koloowaato, kokaenj qisinj ononjenj: Buᅇa qaa iikanonj mono Juuda yonoo gejagianonj mende kemero mogi me? Qaago, ii mono mogi. Kawaa qaaya ii kokaenj jegita Buᅇa Terenonj eja,

“Qaa jegi qaagianonj mono kema kanj gomanj kuuya sokono. Ii gomanja gomanja eu emu leelee iikanonj mogi.”

19 *Qaa iikawaa so Buᅇa qaa mono mogito, mombo toroqenj kokaenj qisinj ononjenj: Israel ejembanonj ii moma asarigi me qaago? Moosesonj wala qaa kokaenj jero,

“Ejemba kanageso uumeleengiaa honja qaa niinonj ii hamo qenj onombe onoo uugianonj mono iikawaajonj ama motoqoto koloowaa.

* **10:15:** Ais 52.7 * **10:16:** Ais 53.1 * **10:18:** Ond 19.4

* **10:19:** Dut 32.21

Waba tuun poumapou laligojuti, iyononon onjo unjuugugi sili iikanonj mono Juuda onjo uugia kuuwe iringia soono uugianonj waabaa.”

20 *Aisaianonj mono kotiin nama kokaen jerota eja,

“Ejemba nii mende mongama noma lanj laligogiti, iyonononj mono nii mokolononji. Ejemba noo kananaajonj mende qisijn laligogiti, niinonj kaniana mono yonoojonj injisaambe iima mogi.”

21 *Yonoojonj kaen jeroto, Israel nonoojonj qaa kokaen ninijorota eja, “Ween so umugawodeen kanain qootogo kanageso gejajuju koloonkejuti, onjo noononj kawutiwaajonj onjooma boro kaka koma laligowe gomanj tiinkeja.” Kianj.

11

Israel uutanonj uumeleenj tuun melaa eja.

¹ *Kawaajonj kokaen qisijen: Anutunonj iyanjaa kanagesoya gema qen nonono me qaago? Ii qaago totonj! Niinonj kaanagadeen Aabraham-baa gbilia monj koloojen. Neeno Israel kanagesowaa tuun qata Benjamin iwaa uutanonj laligojenj.

² Anutunonj waladeen iyanjaa kanagesoya meweenjonj nononoti, nono mono mende gema qen nonono laligojonj. Gejatootoo eja Elaijawaa (Eliaawaa) sunduya ii Buja Terenonj oogita eja. Iinonj Anutuwwa jaanonj Israel ejemba jen onjoma qama

* **10:20:** Ais 65.1 * **10:21:** Ais 65.2 * **11:1:** Fil 3.5

kooliroti, onjo qaa batuya ii moju me qaago? Qaa ii kokaen,

³*“Oo Poŋ, yoŋonoŋ mono goo gejatootoo ejembauruga unugi komugi goonoŋ siimoloŋ oonjoŋ alataya alataya kondemondeenji. Nii motoonjo nomesaogi laligowe kokomomola meŋ emboma nuwombaajon jojoriju.”

⁴*Kaen jeroto, Anutunoŋ ii moma mono kokaen meleema muŋ ijoro, “Gii geenɡodeen mende laligojanto, niinoŋ eja 7,000 kaanjadeen sopa somoŋgoŋ oŋombe neenaa buŋana kolooŋ beŋ qolonmolonɡoya Baal ii mende simin kuma muŋ giwo toroqen laligoju.”

⁵ Qaa iikawaa so kambaŋ kokaamba kaanjadeen Anutuwaa tuuŋ melaa eja. Anutunoŋ kalenmorianaŋa so ejemba afaaŋa meweenɡon nonono laligojŋ.

⁶ Kalenmorianaŋon mono nemuŋ koma muro meweenɡon nonono. Nono nanamemen awaa ama meŋ laligowonagati, iikawaajon ama mende meweenɡon nonono. Balon ejemba nanamemenananon nemuŋ koma muro meweenɡon nononagati een, iwaa kalenmorianaŋon mono iwoi omaya koloonaga.

⁷ Kawaajon mono nomaen jewonaga? Israel kanagesonoŋ solana koloowombaajon kaparaŋ koma laligogito, solananiwombaa kania ii mende mokoloogi. Yoŋonoŋ qaagoto, Anutunoŋ tuuŋ melaa meweenɡon nononoti, nononoŋ kalena ii mokoloon solana koloonin. Tosianoŋ momo bologanoŋ uugia gojono een tondu laligoju.

* **11:3:** 1 Kin 19.10, 14 * **11:4:** 1 Kin 19.18

8 *Iikawaa qaaya ii Buṅa Terenon kokaen oogita eja, “Gaonjaajaa laligogi Anutunon ome mende somongoro uugianon kemero koomuya koloogi. Iwoi iima kania iima kotowubotiwaajon jaagia men gooro umun kono. Qaa gejagianon moma moma asariwubotiwaajon ii men gojono. Kaen tompin laligon kouma kamban kokaamba kaanagadeen een tondu laligoju.”

9 *Kin Deiwidnon iikawaa qaaya kokaen jerota eja,

“Oo Anutu, yononon jejelomban onon ama nen lan aisonkeju. Iikanon mono mokolon injiima singisongogiaajon moto ama onomba.

Mono iyangiaa dungianon ritatangon kamaan unuro irona meleema onona siimbobolo mobu.

10 Oo Anutu, gii mono jaagia men goona unon iibombaajon amamaawu.

Mono irona meleema onona qagianon uma bimooro suulan ungon laligowuya.”

Deiwidnon kaen qama kooliro.

Waba kantri yononon Anutuwaa geria hona koloogi.

11 Toroqen kokaen qisijen: Juuda kanageso hona yononon ritatangon kamaan unuro uugianon gojono awaa koloowombaajon amamaawuya me qaago? Ii mende amamaawuya! Kamaan unuroti, iikanon mono Anutu moma kotowombaajon awelegowutiwaajon kolooro. Juuda kanageso hona yononon kana uugun

* 11:8: Dut 29.4; Ais 29.10 * 11:9: Ond 69.22-23

kamaan unjuro waba kantri yononon kitigia koloon uugia meleema Anutuwaa bunyaya koloogi. Kaen koloogiti, iikanon uugia kuuro kawaajon iringia soono uugia meleembutiwaa siijanon koloowaatiwaaajon ama kaen kolooro.

¹² Juuda kanageso hona yononon kana songin kamaan unjuro kawaajon waba gomaña gomaña yononon oyanboyan koloowombaa kania mokoloogi. Ii mokoloon uugia meleema kotumotue uutanon laligojuto, Juuda kanageso hona yononon tompin laligon Anutuwaa jaanon mende sokonju. Kanagen Juuda yononon kaanagadeen kuuya uugia meleembuya. Kaen kolooro Anutuwaa kotumotueyanon sein kelemalelen asuganon asugiwaa.

¹³ Niinon qaana koi Juuda onoojon qaagoto, waba kantri kanageso onoojon jejen. Niinon waba kantri onoonon wasiwasi eja aposol koloojenjiaajon “Gawona qabunayawo kolooja,” jen kaen romongojen.

¹⁴ Gawona ii mewe hona kolooro uugia meleemakejuti, neenaa Israel kanagesourunanon iikawaa bujuya mobutiwaaajon kaparan koma awelegonkejen. Buju qaa iikanon motomotoon yonoo uugia kuuro kawaajon iringia soono uugia meleembombaa siijanon kolooro meleengi Anutunon hamo qen onombaa. Gawona qabunayawo ii mono kawaajon ama waba kantri onoo batugianon menkejen.

¹⁵ Anutunon Juuda tuun gema nunuro iikawaa honanon mono kokaen kolooro: Waba kantria kantria ononon kitigianon koloogi Anutunon tawagia men unjuano alauruta koloogi. Juuda

kanageso hona yononon uugia meleengi Anutunon hamo qen onoma moma angon koma analin onombaati, iikawaa honanon mono koomunonga gbilin laligon kotiiwutiwaa so koloowaa.

¹⁶ Gbani jaayaqeqe gbilianon nene Anutuwaajon gosin ama korisoro anin soraaya kolooji een, gawombaa nembaneneya kuuya mono kaanagadeen soraaya kolooja. Gere tiitanon toroya kolooji een, borianon mono kaanagadeen toroya kolooju.

¹⁷ Juuda tuun ii Anutu iyaananon oil gerega kolooja. Anutunon iyaananon oil gere ii honabona men boria tosaana motoro kamaagi ano duuyaa oil gere boria men kan batugianon ano toroqen somariinkeju. Kantri tosaana onjo duuyaa oil gere kawaa so koloojuto, Anutunon kilen unuano kaman kokaamba gere boria qaita mon yonoo batugianon laligon kotiiinkeju. Onjo mono Juuda tuumbaa oil gere tiitanonga nene apuya horon nen somariinkeju.

¹⁸ Onjo Juuda nonowo nanjuto, kilen Juuda nunuugun selegia men ububo. Selegia men ubuyagati een, mono qaa koi mobu: Kantri tosaana onjo gere boriagadeen kaana kolooju. Onjo tiinana mende bosimakejuto, nonoonon gere tiitanon mono onombosino nanju.

¹⁹ Qaa kokaen jewuyaga, "Anutunon anana iyaana gere batuyanon ama nonombaatiwaajon ama gere boria ii kotooro kamaaro tintina kolooro."

²⁰ Qaa ii honaga. Anutunon Juuda ejemba uugia mende meleema moma laarigitiwaajon

ama koton onono kamaagito, ono mono momalaarigianon rindanon onono zen nanju. Kaen nama jaba-arambaran mende men awelegon laligowuto, mono kokaen kamaan unuwabotiwaaon sombugia moma laligowu:

²¹ Anutunon anaa geriaa boria hona mende injiima koboan Juuda kanageso koton ononoti een, ono mono “Saanon niniima koboowaa,” kaen jewubo. Een kaana romonon tondu laligowubo.

²² Kawaajon waba kantri ono Anutuwaa kania romonon kokaen jewuya, “Juuda ejemba kana songin kamaan unuroti, Anutunon iikawaa irona meleema mono onanon geriawo ama onomakejato, anana qeeango Toyawo qokotaan nanin men qeangon nonomakeja. Iwo mende toroqen nambonati een, mono kantri tosaana nono kaanagadeen koton nonono kamaawona.”

²³ Kaen saanon jewuyato, Anutunon ejemba kana songigiti, ii kaanagadeen saanon kotiin gere batuyanon mombo toroqen onombaa. Kawaajon Juuda kanageso yononon yangisenjia mesaon uugia meleembuti een, ii mono saanon Jiisaswo toroqen onombaa.

²⁴ Anutunon ono duuyaa oil gere kanona koton onoma komakoomowaa kania uugun oil gere qaita mombaa batuyanon ama toroqen onono. Kantri tosaana ono kaana ama ononoti een, iikawaajon iyanaa gere boria hona Juuda kanageso hona ii mono afaangon unuama siinanon iyanaa oil geriaa batuyanon ama onono mombo toroqewuya. Kian.

Anutunon Israel kuuya kiankomun nonomambaajon moja.

²⁵ Oo uumeleen alauruna, onjoangiaa momakooto qaganon lan laligowubotiwaajon mono qaa aasangoya mon inisaambe moma asariwutiwaajon mojen. Qaa ii kokaen: Momo bologanon Israel kanagesowaa bakaya mon yonoo uugia gojono laligojuto, kaman tetegoya qaa yangisen mende toroqen laligowuya. Qaagoto, wala waba kantri yonoononga kelemalelen yononon uugia meleema Anutuwa bentoton uutanon koubuya. Kaen angi Anutunon jangogia iiro sokombaati, kaman iikanon Juuda kanageso nonoo yangisen kamanananon tegoro kuuya uugia meleembuya.

²⁶ *Uugia meleengi Anutunon Israel kanageso kuuya hamo qen onono letombuya. Iikawaa qaaya ii Buna Terenon kokaen oogita eja,

“Hamoqeqe Toyanon mono Zaion
baananonga asugin Jeikob tuun nonoo
nanamemenana anjonjayawo ii koma
konjoratiwaa.

²⁷ *Anutu niinon singisongogia koma konjoratin oyanboyan mokoloowutiwaajon soomonjo arenja ii yonowo ambe motoon laligowonja.”

Qaa kaen eja.

²⁸ Juuda kanageso honja yononon Oligaa Buna gema qen Anutuwa kereuruta koloogitiwaajon kantri tosaanja ononon kitigianon Anutuwa alauruta kolooju. Kaen koloojuto, Anutunon Is-

* 11:26: Ais 59.20 * 11:27: Jer 31.33-34

rael wanjaleurunana meweengon ononotiwaajon Juuda nononon mono toroqen wombo alauruta honabona koloojon.

²⁹ Anutunon ejemba moroga meweengon onooma kalen onomakeji, qaa ii mono mombo uuta meleeno utegowaatiwaa so qaago.

³⁰ Waba kantri onjo kaanagadeen wala Anutuwaa jeta mende tej koma tondu laligogito, Juuda kanageso hona yononon yangisen koloogitiwaajon ama Anutunon onjo kiankomun onono letongi.

³¹ Juuda kanageso hona yononon kamban kokaamba Anutuwaa jeta qotogon tondu laligon koujuto, ononon letongitiwaajon ama Anutunon Juuda kanageso nono kaanjadeen kamban kokaamba kiankomun nonomambaajon moja. Waba kantri ononon uugia meleema letongi kawaa silianon uugia kuunkeji, iikawaajon yononon mono kaanjadeen afaangon uugia meleema kiankomuya bunja qen aowuya.

³² Ejemba kuuya anana Anutu qotogon lan laligonin qaa qootogonana mokolon gbadoon nonono. Korebore kiankomun nonombaatiwaa-jon ama kasanon gbadoon nonono. Kian.

Anutu mepeseen oonjaa rii kokaen qamakejon:

³³ *Anutu kalenmorianaa kowianon mono somata qatawo kolooja. Mangaa siita, momoya mono kemekemeta tetegoya qaa. Momakootoy-anon nunuugun uuta somata kolooja. Iinon qaanana gosin jen tegonkeji, nononon ii kuuya jen asarin tegowombaajon amamaawonja. Laaligonanaa kana arenjonkeji, iikawaa kania

* **11:33:** Ais 55.8

mono moma gosin mokoloon tegowonatiwaa so qaago.

³⁴ **“Pombaa uu kononjaa arenja ii ejemba ku-
uayanon moma yagowombaajon amamaan
laligon kounin. Monon gejanono qaa
mubaatiwaa so qaago.”*

³⁵ **“Balon ejemba kalen angunkejonto, iwo
kaen ambombaajon amamaan laligon
kounin.*

*Iwoi munin kitia mende meleema nonono
saanon sokoma muja. Iwoi mon era
nonombaatiwaa kiti mubombaajon ama-
maankejon.”*

³⁶ **Ii kokaembaajon amamaankejon: Iinon iwoi
kuuyaa Toya koloon wanjaleya kolooja. Iinon
iwoi kuuya nemun kono kolooro. Ii iyanjaa
akadamuya mokoloon mubaatiwaaajon ama
kolooro. Kawaaajon anana qabunaya mepeseenin
tetegoya qaa akadamuyawo en uma ewaa. Qaa ii
onanon.*

12

*Laaligonana nomaen laligonin Anutuwaanon
sokombaa?*

¹ Oo uumeleen alauruna, Anutunon kaen
kiankomun nononotiwaajon niinon mono uugia
kokaen kuun ononjen: Ono mono kiankomuya
ii uu kononjianon romonjon kawaa so kitia
meleema mun waeya men mepeseen laligowu.
Kaanagadeen ononngiaa sele busugia ii Anu-
tuwaa kotin nandunga ambu. Kaen ambuti een,

* **11:34:** Ais 40.13 * **11:35:** Job 41.11 * **11:36:** 1 Kor 8.6

onjo mono gbiliŋ soraaya koloogi Anutunonj nan-
dunġia ii iiro sokono siinġa momakebaa.

² Wala namowaa nanamemenj bologaa
arenġa otaanġ laligogito, kambaŋ kokaamba
iikaanġa mono mende toroġen amakebu. Kaenġ
qaagoto, mono uumomogianonġ gbiliro letoma
laligowu. Kaenġ laligonġ Anutunonġ onjoonġ
siinġ nomaenġ moġi, ii monġama saanonġ kotiinġ
goŋin mokoloowuya. Ii mokoloonġ iikawaa so
amakebuti eenġ, mono kana awaa otaagi sokoma
muro akadamugiawo koloonġkebuya.

³ Sisau tondu laligowubotiwaajanġ qaa monġ
jemaŋa. Anutunonġ kalenġmoriaŋ nono iikawaa
qaganonġ nama kuuya onjoonġ kokaenġ injiojen:
Onjo mono onjoanġiaajanġ moġi uuta mende
koloowato, motomotoonġ onjo mono tororo moma
kotonġ aonġ laligowu. Anutunonġ momalaari
nonono iikawaa honġa koloonġkejiwaa so mono
onjoanġia goŋin aonġ iikawaa so qaa jenġ laligowu.

⁴ *Iikawaa kania ii kokaenġ: Sele busunananonġ
motoonġgo koloojato, sele busu kitinana ii ma-
maga. Kitia kuuya yonononġ gawonġ motoonġgo
iikayadeenġ mende menġkeju.

⁵ Iikawaa so uumeleenġ ejemba anana
kaanġagadeenġ mamaga laligojonto, kilenġ Kraistwo
qokotaanġ nama sele busu kaanġa honġa motoonġgo
koloojonġ. Motoonġgo koloojonto, anġa anġa
nonononġ mono toroġen aonġ motoonġ gawonġ
meninġ sokono nanjonġ.

⁶ *Anutunonġ kalenġmoriaŋa nononotiwaaw so
gawonġ memewaa momo kalenġ morota morota

* 12:4: 1 Kor 12.12 * 12:6: 1 Kor 12.4-11

bunja qeŋ aon laligojon. Moŋnon gejatootoo gawombaa momo kalenja bunja qeŋ aoji eeŋ, iinon ii mono gawonon amakeba. Momalaarianon rindanjon munkejiwaa so gawonon ama Anutuwaa qaaya jeŋ laligowa.

⁷ Mombaajon welenqeŋe gawombaa momo kalenja muroti eeŋ, iikawaa so mono tosaanja pondan ilaan onoma laligowa. Mombaajon boi qaqazu gawon mewaatiwaa momo kalenja muroti eeŋ, iinon mono membiriqembiria qaa pondan tosaanja kuma onoma laligowa.

⁸ Mombaajon uu nanjonanjo gawombaa momo kalenja muroti eeŋ, iinon mono pondan kaparan koma ejemba uugia kuun nanjon onoma laligowa. Tosianon iwoiwaajon memeqemean men amamaagi mombaajon ii nanjon onombaatiwaa momo kalenja muroti eeŋ, iinon mono konjbaraya qaa pondan nanjon ilaan onoma laligowa. Mombaajon galenkonjon gawombaa momo kalenja muroti eeŋ, iinon mono zen nama tosaanja galen koma onoma laligowa. Mombaajon uujopa gawombaa momo kalenja muroti, iinon gawon ii mono korisoro qaganon men laligowa. Kian.

Uujopawaa kania ii tororo otaawu.

⁹ Mono gbingbaon mesaon tororo uujopa ama aon laligowu. Bologa sisia men gema qeŋ laligowu. Awaawaajon ama onono iikanon mono qokotaan laligowu.

¹⁰ Uumeleen alaurugia ii mono gumbonjonjon qaganon ama onoma tororo jopagon aon

liligowu. Goda qeŋ aowombaajon kaparaŋ komaakejuti, iikanon mono awelegon mepeseen aon liligowu.

¹¹ Uugianon mono mende sologon looriwato, qama kooligi Uŋa Toroyanon inaan onono geregerenon nama Pombaa gawon meŋ liligowu.

¹² Mono oyanboyan mokoloowonatiwaajon mamboma jejeromonromon ama korisoro qaganon liligowu. Kakasililin moma mono mokosinon liligowu. Mono pondan nama Anutu qama koolin liligowu.

¹³ Anutuwaa ejemba soraayanon iwoiwaajon amamaajuti, ii mono ilaan onoma liligowu. Mono ejemba koma horon onoma motoon rama nemanene neŋ korisoro amakebu.

¹⁴ *Sisiwerowero ama onomakejuti, ejemba ii mono mende qasuaan onombuto, mono Anutu qama kooligi kotuegon onomakeba.

¹⁵ Aisoojuti, iyonowo mono ilaan onoma aisowu. Saajuti, iyonowo mono ilaan onoma saabu.

¹⁶ *Mono uumotoon ama aon luaenon liligowu. Onoangiaajon mono mende mogi uba. Jaba-arambaran mende ambuto, ejemba kamaanqeqeta mono ala meŋ onoma liligowu. Onoangiaajon mogi momakooto ejembaga laligojutiwaa so mende koloowa.

¹⁷ Jena jewe, nuna guwe, ana ambe ii mono mombaajon mende ambu. Ejemba kuuyanon sili tosaana yonoojon mogi nanamemeŋ awaa koloojuti, ii mono kaparaŋ koma meŋ liligowu.

* **12:14:** Mat 5.44; Luuk 6.28 * **12:16:** Gba 3.7

18 Iwoi mombaajon osiqosi mende anjuti, mono kotikotii en ononjiwaa so kaparan koma ejemba kuuya yonowo luaenon laligowu.

19* Qaa mon ii Buɲa Terenon kokaen oogita eja, “Niinon mono bologaa kitia meleembe qagianon ubaa. Ii noo gawonɲa. Pon niinon kaen jejen.” Kawaajon wombo alauruna, onɲoangio mono bologaa ironɲa mende meleembuto, ii Anutuwaajon mesaogi irinɲa soono iwaa kitia meleema metogon onombaa.

20* Kawaajon ii onɲoangio mende meleembuto, Buɲa qaa koi mono otaan laligowu, “Kereganon nenewaa komuji een, ii mono nene wagiwa. Goo kereganon apuwaajon moji een, ii mono apu muna newa. Kaen ama goonon sili awaa iikanon mono uu kuun muna gamuya moma mesaonaga.” Qaa ii mono otaan laligowu.

21 Mononon sili bologa iikanon haamo ama gombaboto, geenɲo mono sili awaa ama iikanon haamo ama mun silia bologa ii kolonaniwaga. Kianɲ.

13

Gawman yonoo qaa baagianon kema ten koma laligowu.

1 Gawman mon ii anodeen mende kolooroto, Anutu, ku-usun Toya iinon mono gawman kuuro iikawaa so Somatananaa ku-usun qaganon nama galeɲ koma nonomakeju. Jenkooto gawombaa kondomondooya ii Anutu. Kawaajon onɲo kuuya

* 12:19: Dut 32.35 * 12:20: Gba 25.21-22

mono onjoangiaa gawman yonoo qaa baatanon kema laligowu.

² Kania kaen mojutiwaajon ama monjon jenkooto galen yonoo ku-usungia qetanji, iinon Anutunon laaligowaa arenja anoti, mono ii qetanja. Jenkooto Toya qetanjuti, Anutunon iyonoo qaagia jen tegon ironja meleema onono lombo mokoloowuya.

³ Galenkonkon yononon ejemba nanamemen bologa amakejuti, ii kee momo ama onomakejuto, awaa amakejuti, ii iikaanja mende ama onomakeju. Kawaajon galen ku-usungyawo yonoo keega momambaajon mojan me qaago? Ii mende momambaajon mojan eeñ, mono nanamemen awaa ama men laligona mepeseen gomakebuya.

⁴ Gawman yononon mono Anutu welenja qen mun men qeangon gombombaajon moju. Kaen mojutiwaajon ejemba bologa koloojuti, mono iikawaa ironja meleengi qagianon uro lombo mobutiwaajon nanju. Anutuwaa welenqeaturuta koloogi goondomombaa soo somata ononoti, ii eeñ toton mende men laligoju. Kawaajon iwoi bologa anjan eeñ, mono toroko moma laligowa.

⁵ Lombo qagianon ubabotiwaajon mono gawman jegia ten koma laligowu. Kawaajonadeen qaagoto, Anutuwaa jaanon kaangadeen sokombaatiwaajon mono kaen amakebu. Mende ten konji Anutuwaa irinja soono jero uu konongianon kaen mogi uugianon boliwabotiwaajon mono kaangadeen gawman yonoo qaa baatanon kema laligowu.

⁶ *Gawman yoŋonoŋ mono Anutuwaa gawoŋ bakaya moŋ meŋ iikanonŋ zeŋ nama galenŋ koma oŋomakeju. Gawoŋgia ii mewutiwaajonŋ oŋonoŋ mono ilaanŋ oŋoma takis kaanagadeenŋ amakeju.

⁷ Gawmambaa takis ama kotinŋ kania kania dawi oŋombutiwaajonŋ jenkejuti, ii mono kuuya iikawaa so oŋomakebu. Gawmambaa takis kania kania kuuya oŋoma komuniti gawoŋ ii mono tororo meŋkebu. Gawmambaa gawoŋ meme ejemba yoŋoojonŋ mono qaqaabuŋabuŋa ama goda qeŋ oŋomakebu. Kianŋ.

Kamban somatanonŋ dodowiro mono jopagonŋ aonŋ laligowu.

⁸ Kaenŋ ama mombaanonŋ tosa moŋ oŋowo mende ero laligowu. Kilenŋ oŋoo tosgia mo-toonŋo ii kambanŋ so kokaenŋ eja: Oŋo mono uunonŋ jopagonŋ aonŋ laligowu. Moŋnoŋ tosaana jopagonŋ uukalenŋ ama oŋomakeji, iinonŋ mono Kana qaa otaadaboronŋkeja.

⁹ *Jenkooto qaa waŋa ii kokaenŋ, “Geenŋa jopagonŋ aonŋkejanŋ, iikawaa so mono tosaana kuuya jopagonŋ oŋomakeba.” Qaa kawaa uutanonŋ jenkooto qaa koi kaana eju, “Serowilinŋ mende amba,” “Ejemba moŋ mende qena komuwa,” “Yoŋgoro mende mewa,” “Iwoiwaajonŋ mono mende koposonŋgowa.” Ii ano jenkooto qaa tosia kuuya ii mono qaa waŋa iikawaa newoyanonŋ kolooju.

¹⁰ Ejemba moŋ jopagonŋ mujanŋ eenŋ, iwaa-jonŋ mono iwoi bologa moŋ mende ama muba.

* **13:6:** Mat 22.21; Maak 12.17; Luuk 20.25 * **13:9:** Eks 20.13-15, 17; Dut 5.17-19, 21; Lew 19.18

Kawaajon uujopa ama iikaanja kanon mono jenkooto qaa korebore ten koma otaankejan.

¹¹ Kamban kokawaa kania moma kotojutiwaajon mono nanamemen kaanja ama men laligowu. Wala Kraist moma laarin uunana meleeniji, kamban iikanondeen kanain laligon kounin Ponon metogon nonono Siwenon ubonati, iikawaa kambanon mono kosere kadaboroja. Kawaajon onjo gaon ejuti, iikanonja uugia tooro waabutiwaa kambanja mono kaja.

¹² Gomantiinja koriga laligonin ween jaaya jililingon kouro asarimambaaajon anja. Kawaajon pangamambaa nanamemen ii mono koma konjoratigi kamaaro asasagaa manja qewoniwaa akadamuya ii mono men konji kemero nambonja.

¹³ Asasagaa uutanon laligojoniwaa so mono nanamemen soraaya ama men laligowonja. Tosianon jejelomban paati ama baanon nenkejuti, iikaanja nen apu kotiga nen elonkalon amakeju. Sero nambonambon ama lan emba yongoro horonkeju. Juma deema angowowo ama kisooma aon uunon junjun moma gema qen aonkeju. Nanamemen kaanja ii mende sokonja.

¹⁴ Uuselewaa siingara kombombanja bologanon gbilin waagi yoro siingara ten koma onombotiwaaajon ii mono geja mende ama romongon onomakebu. Kaen qaagoto, Pon Jiisas Kraistwaa nanamemenanon mono tiwo sumangia kolooro ii maleku kaanja mouma aon laligowu. Kian.

14

Ala looloria ii mende jen onoma laligowu.

¹ *Mombaa momalaarianonj looloria kolooro ii mono kalaŋ koma koma horonj muŋ laligowu. Iwo aminj moma jenonjkooli qaa kolooro kawaa-
jonj kesa-awaranj mende amakebu.

² Tosianonj momalaarigiaa so nembanene ku-
uya saanonj nenkejuto, tosaŋa yonoo momalaa-
rigianonj looloria kolooro nene piapiayagadeen
nenkeju. Uugianonj tiloowabotiwaajonj uuwoi
ama oro tando lopiombaa nandunj aŋa ii sisia
menj logoyagadeen iyaŋa oonj nenkeju.

³ Nembanene kuuya nenkejuti, iinonj mono
alaurugia logoyagadeen nenkejuti, ii jejewili
mende ama onomakebu. Anutunonj alaurugia
nembanene kuuya nenkejuti, ii kaanagadeen
“Sokonju,” jen kalaŋ koma onomakeja. Kawaa-
jonj logoyagadeen nenkejuti, onononj mono alaurugia
yonoo qaagia mende jen tegowu.

⁴ Giinonj mono moroga koloonj mombaa
welenqegeya jen tegonj munaga? Iinonj mono
aŋaa toyaa jaanonj qaayaa kitia jero gosin jen
tegoro sokono nambaa me lombo qaganonj
uro kamaawaa. Pononj mono kotiinj bonj qen
nambaatiwaajonj nanjonj munkebaa. Kawaa-
jonj mono saanonj bonj qen nambaa.

⁵ Tosianonj weenj kuuyaajonj romonngogi tanigia
ororonj ejuto, tosianonj weenja weenja gosin weenj
mombaa-
jonj mogi uro qaita monj kolooro weenj
tosianonj iikawaa newoyanonj kolooju. Ono moto-
motonj mono onjoan-
giaa momogianonj qokotaan

* 14:1: Kol 2.16

iikanon uuwoi kuuya yakarin awasanƙaka nama laligowu.

⁶ Tosianon weena weena gosin uma kamaan amakejuti, iyononon ii mono Pon qabuƙa mubaatiwaajon moma amakeju. Tosianon oro kuuya nenƙejuti, iyononon mono Anutu mepeseen Pononon kaen qabuƙayawo koloowaatiwaajon nenƙeju. Tosianon oro tosiaa singi laligonƙejuti, iyononon mono Pononon qabuƙayawo koloowaatiwaajon moma ii amakeju ano kaen laligon Anutu mepeseenƙeju.

⁷ Ananaanonƙa mononon mono iyanƙaajonadeen mende laligoja ano iyanƙaajonadeen mende komuwaa.

⁸ Kawaa kania ii kokaen: Jaawo laligowonati een, mono laaligonana Pombaajon qeleema laligowonon. Komuwonati een, mono Pombaajon komuwonon. Kawaaajon laligowonon me komuwonati een, mono Pombaa buƙa koloojon.

⁹ Kraistnonon mono komugiti ano jaawo laligononon, kuuya ananaa Pononon koloon laligowaatiwaajon komuƙabiliro.

¹⁰ *Anutunonon mono kuuya nunuama anaa qaa jakeyanon nonoono nambonon. Kawaaajon tosaanon onononon mono moroga kolooon uumeleen alaurugia jen tegon onomakeju? Kaanagadeen alauruna tosaanon onononon mono naambaajon uumeleen alaurugia tosaanon ii jejewili ama onomakeju? Juma deendeen anƙi siligia iikanonon mono mende sokonon.

¹¹ *Kawaa qaaya ii Buƙa Terenonon kokaen oogita

* **14:10:** 2 Kor 5.10 * **14:11:** Ais 45.23

eja,

“Pon niinon laligon kotiijeni, iikawaa so qaa hona toontoona kokaen injojoen: Ejemba korebore on mono noo jaasewananon simin kuma jegianon Anutu nii mepeseen nombu.”

¹² Qaa kawaa so anana kuuyanon mono iyaŋa iyaŋa nanamemenanaa sundunana ii Anutu ijon jen asarinin gosin nonombaa. Kian.

Monjon ritatŋon kamaan qewaatiwaajon romongowu.

¹³ Kawaaŋon mono mende toroqen jen bolin aon qaagia mende jen tegowu. Uumeleen alaurugia yonoo kananon ritatŋon kamaan unuwabotiwaajon iwoi mon mono mende amakebu. Kawaa qaaya mono kaparan koma jen somongowu.

¹⁴ Nembanene iwoi monjon aŋa siri anjonjorayawo mende koloojato, ejembanon iwoiwaajon mogi anjonjorayawo kolooji, iyonoojonadeen ii anjonjorayawo kolooja. Niinon Pon Jiisaswo nama qaa ii moma kawaaŋon uuwoi mon mende mojen.

¹⁵ Anutunon nembanene kuuya hamo qen tegoro soraaya koloojuto, kilen alaurunana tosanon qizimizingia ama oro tosia mende nenkeju. Kraistnon yonoojon ama komuroto, tosaŋa ononon mono naambaajon oro nen iikaŋa kanon yonoo uugia men bolinkeju? Iikaŋanon ononŋiaa aingia otaagi uumeleen alaurugianon kawaaŋon wosobiri

mokoloonkejuti, iikaanjon uujopawaa kana ii mende toroqen otaanjeju.

¹⁶ Momo awaa en ononjato, iikawaa qaganon nanamemengianon tondu angi tosanon kawaa-jon qaa sologen jen jen onomakeju. Kaen ambubotiwaajon mono galen menj aon laligowu.

¹⁷ Naa nenega newonati ano naa apuga newonati, iikanon Anutuwaa bentotonaa aiweseya mende koloaja. Iwoi iikanon mono kamaanqeqeta koloaja. Iwaa bentoton uutanon laaligowaa hona ii kokaen: Unja Toroyanon inaan nonono nanamemen dindina otaanin luae qen nonono aison laligojon. Iikanon mono munjena koloaja.

¹⁸ Daen yononon kaen ama Kraistwaa welen qenkejuti, iyononon mono Anutuwaa jaanon sokongi ejembanon qaagia mogi sokoma onomakeja.

¹⁹ Kawaaajon mono luae qen aonin uumotoonjonon seiwaatiwaaajon kaparan kombona. Iikaana kanon mono uunana meagon menj kotiin aowona.

²⁰ Anutunon nembanene kuuya hamo qen tegoro soraaya koloaju, ii mojonto, monon oro me nene mon nero aliaa uutanon kawaaajon boliro uugereya asugiro singisongowo koloaji, iikanon mono mende sokonja. Monon tosaana yonoojon mende romonjon iyanajaanadeen moma tondu neji, iinon mono kaanagadeen singisongowo koloowaa. Kawaaajon Anutunon yonoo uugianon gawon meroti, tosaana ononon mono gawona awaa ii nenewaajon ama mende menj boliwu.

21 Kawaajon uumeleen alaurugia yonoojon ama orowaa singi laligon wain apu ii mende neŋ laligowu. Iikaanja kanon mono motoon men qeangon aowuya. Kaanagadeen uugianon iwoi-waajon boliro singisongowo koloon loorinaga, ononon ii mende ambu. Kaen mono motoon men qeangon aowu.

22 Kesa-awaran qaawaa momalaaria kaen me kaen en gonji, ii mono Anutuwaa jaasewananon angon koma laligowa. Mononon qaa mombaajon “sokonja,” jen iikanon qokotaan moma kotiin kawaajon iyaŋa mende jen tegon aoji, iinon mono simbawonawo kolooja.

23 Ii me woi momalaari qaganon mende nama amakejonj, ii kuuya mono singisongo kolooja. Kawaajon mononon nene mombaajon uuwoi ama kilenj ii neji, iinon mono singisongo ambaa. Momalaari qaganon mende nama nejiwaajon Anutunon mono iwaa qaaya jen tegoro osin lombo mokoloowaa. Kian.

15

Mono Kraistwaa roromongoya otaan laligowu.

1 Momalaarinananon kotakota kolooji, anono mono ananaajonadeen lan aisoon ananaa ainananon laligowombo. Tosaŋa yonoo momalaarigianon looloria kolooro kokobimbinon kana uugun tororo mende otaankejuti, anana ii uujopa ama onoma lombogia bosimbutiwaajon ilaan onombonja.

2 Anana motomotoon mono alaurunananon qeangowutiwaa so romonjon ilaan

onjomakebonja. Kaen ama onjoma uugia meagogi kotikotii mokoloowuya.

³ *Kraistnonj kaanagadeen iyanajaanadeen iyanaa ainnonj mende aisooroto, Buja qaa kokawaa so ama mugi laligoro, “Ejemba qaa tokoronkota jen gii jen gomakejuti, iyonoo qaagianonj mono nuro siimboboloya momakejen.” Qaa kaen eja.

⁴ Anutunonj ananaajonj siinja kokaen momakeja: Anana kaparanj koma kotiin nama Buja Tere weenjoninj uunana nanjoro iikaanja kanonj oyanboyanj koloowombaaajonj mamboma jejeromonromonj ama laligowonj. Kawaajonj Buja qaa kuuya eenanonj oogiti, Anutunonj mono iikawaa so kuma nonomambaaajonj moja. Iikawaajonj ii oogita eja.

⁵ Anutunonj mono iyanjo uugia nanjoro saanonj kaparanj koma kotiin nambu. Iinonj mono Unjaya onono inaanj onono batugianonj uunonj somonjonj aonj Kraist Jiisaswaa roromonjgoya otaanj laligowu.

⁶ Kaen laligonj saanonj uumotoonj qaganonj buugia mindirinj Anutu, Ponjana Jiisas Kraistwaa Manja ii mepeseen laligowu. Anutunonj onononj kaan ama laligowutiwaajonj momakeja. Kianj.

Oligaa Bunjanonj kantri tosonianj kema karo.

⁷ Kraistnonj onjo moma anjonj koma kalanj koma onjomakeji, iikawaa so onjo mono kaanagadeen kalanj koma aonj laligowu. Anutuwaa qabunayanonj seiwaatiwaajonj mono kaen ama laligowu.

* 15:3: Ond 69.9

8 Niinon qaa hona koi jemaña: Anutunon qaaya qaaya Juuda kanageso nonoo wanjaleurunana yonoojon jen somongoroti, iikanon honawo koloowaatiwaajon moro. Kawaajon Kraist wasiro Anutuwaawo Buña qaa onanon kotiiwaatiwaajon ama Juuda nonoo batunananon kamaan welen qen nonoma laligoro.

9 *Juuda nono welen qen nonoma laligoro, kantri tosaña yononon kaanagadeen iwaa kiankomuya moma kawaajon Anutu mepeseen laligoju. Kawaa qaaya ii Buña Terenon kokaen oogita eja,

“Kawaajon niinon kantri tosaña yonoo batugianon laligon mepeseen goma qabunaganon seiwaatiwaa rii qamakemaña.”

10 *Kawaa qaaya mon ii kokaen jen oogita eja, “Anutunon Juuda nono meweengon nonono kanagesoya koloon aisoonkejon. Kantri tosaña onono nonowo toroqen aisoon otokorian maama laligowu.”

11 *Kawaa qaaya mon ii kokaen, “Waba kantriwaa tuun kuuya onono mono Pon mepeseen laligowu. Goman so laligojuti, onono mono kuuya ‘Anutu dangisen!’ jen rii qama laligowu.”

12 *Gejatootoo eja Aisaia iinon kaanagadeen kawaa qaaya kokaen jerota eja, “Gere tiitanonja unjuta juma waaji, iikaanja

* 15:9: 2 Sml 22.50; Ond 18.49

* 15:10: Dut 32.43

* 15:11:

Ond 117.1 * 15:12: Ais 11.10

eja qata Jesi iwaa gbilinonja monj koloonj
ejemba gomanj so galenj koma onjombaa.

Kaenj ama onono namowaa kanageso ku-
uya yonononj ilaanj onjombaatiwaajonj mam-
boma jejeromonjromonj ama laligowuya.”

Qaa walaga kanonj mono kambanj kokaamba
honjowo koloonjkeja.

¹³ Unja Toroyaa esunanonj mono nanjonj
onono jejeromonjromonjgianonj kotiinj powowonj
koloowaatiwaajonj mojenj. Kawaajonj
jejeromonjromonj Toya Anutu iinonj mono luae
genj onjoma korisoro kuuya kanonj uugia menj saa
qewaa. Kaenj qama kooliwe saanonj Anutu moma
laarinj munj oyanjboyanj mokoloowombaaajonj
mamboma jejeromonjromonj ama laligowuya.
Kianj.

Qaa kotakota ii nomaembaajonj oojenj?

¹⁴ Oo uumeleenj alauruna, neeno onjoojonj
kokaenj moma kotiijenj: Ono mono tompinj
mende laligojuto, Anutunonj iwoi kuuya awaa
ii uugianonj ano saa qero momo kania kania
mokoloonj iikanonj saanonj qambanjmambanj qaa
kuma aowonjatiwaa so kolooju.

¹⁵ Kaenj koloojuto, kilenj qaa ii duduwuboti-
waajonj moma yonoo kanagia ii mombo
koma gbilinj onjonjenj. Anutunonj kalenjmorianj
nono iikawaa qaganonj nanjenjiwaajonj mono
awasanj kaka qaganonj qaa kotakota tosaanja onj
onjonjenj.

¹⁶ Kawaa kania kokaenj: Anutunonj waba kantri
onjononj uugia meleenji Unja Toroyanonj menj so-
rainj onono soraaya koloowutiwaajonj momakeja.

Wala siimolonj oogi kaasoyanonj uro Anutunonj aisoonkero, iikawaa so kambanj kokaamba Anutunonj ejemba gomanj so bunaya koloogi injiima aisoomambaajonj awelegonkeja. Kawaajonj Oligaa Bunaya kantri tosaanja yonoo batugianonj jenj seimambaajonj jenj gawonja qananonj ano iikawaa so uuwaa gawonj galenj koloonj Kraist Jiisaswaa welenj qenkejenj.

¹⁷ Kawaajonj Kraist Jiisaswo qokotaan nama Anutuwaanonj gawonj mewe qabunja nono selenamenj uma awasanjkaka nanjenj.

¹⁸ Kraistnonj kantri tosaanja yonononj Anutuwaa jeta tenj kombutiwaajonj moma sololoonj kuunj nomakeji, iikanonj mono nemunj koma nono qaana jenj nanamemena amakejenj. Qaa tosia lanj jenj seiseiwaa awasanjkakaya ii mende enj nonja.

¹⁹ Unja Toroyaa ku-usujanonj mono nemunj koma nono angoletu aiwese ku-usungiawo asugigi. Niinonj Jerusalem siti mesaonj kantria kantria liligonj kema kema Yuropwaa sitia monj qata Ilirikum kanonj keube. Kaenj balonj so liligonj Kraistwaa Oligaa Bunja ii jenj asarinj onondaborowe.

²⁰ Monjonj tando komoro monjonj kanj anjaa miria iikawaa qaganonj menj mono qaayawo koloowaa. Iikawaa so monjonj Kraistwaa qaayanonj momalaariwaa tando komodabororo nanoti, niinonj mono kanj iwaa tando qaganonj rindanonj nama uugia toroqenj meagonj menj kotiinj onomambaajonj togonj laligowe. Uuwaa gawonj mutuya menj kanonj akadamuna mokoloomambaajonj kaparanj koma laligowe.

Kawaajon ejemba daen yononon Kraistwaa qata mende moma tompin laligogiti, niinon Oligaa Buja iyonoojon jen asarimambaajon awelegon laligowe.

²¹ *Kawaa qaaya Buja Terenon kokaen oogita eja,

“Daen yononon qaaya mende injjogi mogiti, iyononon mono laligon ii iibuya. Daen yononon kania wala mende moma tompin laligogiti, iyononon mono laligon ii moma asariwuya.”

²² *Gawon kaanonon somonjon nonotiwaajon mono kaman so ononon kamambaajon amaan laligowe. Kian.

Poolnon Room kemambaa areja ano.

²³ Kaan laligoweto, liligon uukuuku gwawon mutuya men goman kuuya moma onononji, iikanon ii medaboron laligowe. Uuwaa gwawon mutuya memanjatiwaa goman ii kaman kokaamba mombo mende eja. Kaanagadeen ononon injimambaa siina moma laligowe gbani mamaga tegoro.

²⁴ Kawaajon kantri qata Spein kemañati, iikawaa gematanon mono ononon kamambaa areja ama injimambaajon jejeromonromon ama kokaen mojen: Injiima onowo korisoro ama boronon mon ainjolon rabe ilaan nonon saanon kana toroqen Spein kemañati.

²⁵ *Kaen mojento, kaman kokaamba Jerusalem sitiwaa kanageso soraaya nanjon

* 15:21: Ais 52.15 * 15:22: Room 1.13 * 15:25: 1 Kor 16.1-4

onombonatiwaajon iikanon kemaŋa. Iikanon kemago onoonon kamaŋa.

²⁶ Masedonia ano Akaia prowins woi yoroo uumeleen kanageso tuuŋa tuuŋa yononon mono Jerusalem sitiwaa ejemba soraaya ilaan onombombaa qaa somonogogi. Anutuwaa ejemba soraaya wanaya laligojuti, mono iyonoojon qaa somononon nandun mamaga somata ama mindirigi ii mengo kema onomaŋa.

²⁷ *Kaen ambombaa uukorisoroya moma qaa somononon kulukululuu nandun somata ii angi. Kaen ambutiwaa tosa en onono angi saanon sokonja. Anutunon Juuda kanageso kotuegon nonomambaa qaaya jero ero kotumotue iikanon waba kantria kantria sokoma qagianon uro laligoju. Kawaajon waba kantri onoonon tosa ero kitia meleema kalengianon Juuda kanagesowaa wanaya ilaan ononon sokonja.

²⁸ Niinon kalen ii men kema borogianon ambe gawona iikanon tegoro iikawaa gematanon ii onomesaon kusudeen onoonon kan injimago toroqen Spein kantrinon kemaŋa.

²⁹ Onoonon kamaŋati, kambaŋ iikanon mono Kraistwaanon kotumotue ii kuuya men kan onomaŋa. Kian moma yagojen.

³⁰ Oo uumeleen alauruna, niinon Pon Jiisas Kraistwo qokotaan nama kokaen uu kuun ononjen: Unŋa Toroyanon jopagon nanjon onomakejiwaa so mono noojon Anutu qama koolin laligowu. Anoronkejen, iikanon mono uujopagianon ilaan noma laligowu.

* 15:27: 1 Kor 9.11

³¹ Judia prowinsnon kema ejemba Kraist-waajon yangisen amakejuti, iyonoo borogianon umambotiwaajon mono Anutuwaa qama kooligi sopa somonjon nonaga. Kaanagadeen nandun kalen somata men Jerusalem kema ejemba soraaya yonoo borogianon ambe sokono siin mobutiwaajon mono qama koolin laligowu.

³² Kaen qama kooligi Anutunon siin kaen moji een, niinon mono korisoro qaganon onoonon kan onowo ainjolon rama keraqeeango qen nongi laligomanja.

³³ Luae Toya Anutu iinon mono kuuya onowo namba. Qaa ii onanon.

16

Yeizozo qaa tetegoya

¹ Alanana Fiibi (Foibe) iinon Senkria uumeleen kanagesowaa gawon meme embaga kolooja. Iinon Room onoonon kawaati, ii kalan kombutiwaajon mono qisin onoma borogianon anjen.

² Iinon ejemba mamaga ano nii kaanagadeen ilaan nonoma laligoro. Kawaajon Anutuwaa ejemba soraayanon alaurunana koma horon onomakejoni, iikawaa so Fiibinon karo ii mono Pombaa qatanon qama koolin koma horon mubu. Onoonon kan iwoi mombaajon amamaaro iikawaa so mono ilaan mubu.

³ *Loembawoi Prisila ano Akwila Kraist Jisaswo nanjaoti, nejawoina ii mono noonon yeizozona jegi mobao.

* **16:3:** Apo 18.2

4 Yorononj mono noojonj ama laaligogara qeleema komuwaotiwaajonj koloori. Niinonjadeenj mende mepeseenj oronjento, kantri tosonianj uumeleenj kanageso tuunja tuunja yonononj mono kaanagadeenj yoroojonj dangisen jenkeju.

5 Uumeleenj kanageso mirigaranonj ajoroonjkejuti, ii mono kaanagadeenj noononj yeizozona jegi mobu. Eisia prowinsnonj gawonj mewe honja mutuyanonj kolooro Epainetus iinonj uuta meleema Kraistwaa bunja kolooroti, wombo alana ii mono noononj yeizozona jegi moba.

6 Marianonj onjoojonj ama gawonj somata menj laligoroti, iwaajonj mono noononj yeizozona jegi moba.

7 Andronikus ano Junias tinitosawoina yorononj wala Kraistwaanonj qokotaari niinonj yoroo gemagaranonj uuna meleembe iikawaa gematanonj niwo kapuare mirinonj laligoninj. Aposol yonononj oroojonj mogi batugianonj uuta koloojao. Ii mono noononj yeizozona jegi mobao.

8 Wombo alana Ampliatus Pombo nanji, iwaajonj mono noononj yeizozona jegi moba.

9 Nejanana Urbanus Kraistwo nanji ano wombo alana Stakis yoroojonj mono noononj yeizozona jegi mobao.

10 Apeles Anutunonj angobato muro sokono Kraistwo qokotaanj nanji, iwaajonj mono noononj yeizozona jegi moba. Aristobuluswo miri motoonj laligojuti, iyonjoojonj mono noononj yeizozona jegi mobu.

11 Tinitosana Herodion iwaajonj mono noononj yeizozona jegi moba. Narsisuswo Pombo qoko-

taan miri motoongo laligojuti, iyonoojon mono noonon yeizozona jegi mobu.

¹² Trifina ano Trifosa emba woi yoronon gawon somata men Pombo nanjaoti, iyorojon mono noonon yeizozona jegi mobao. Wombo emba alana Persis iinon Pombaajon gawon somata qatawo men laligoji, iwaajon mono noonon yeizozona jegi moba.

¹³ *Rufus iinon Pombaa gawon awaa tooton menkeji ano iwaa nemuna kamban so nii kaanjadeen meria kaana kalan koma noma lalig-
oroti, iyorojon mono noonon yeizozona jegi mobao.

¹⁴ Asinkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Her-
mas ano uumeleen ala tosaana yonowo nama laligojuti, iyonoojon mono noonon yeizozona jegi mobu.

¹⁵ Filologus, Julia, Nereus naanawo ano Olimpas ano ejemba soraaya tosaana kuuya yonowo laligojuti, iyonoojon mono noonon yeizozona jegi mobu.

¹⁶ Uumeleen alaurunana yonoo batugianon mono anjon aon newogia kososoon jolongia jen laligowu. Kraistwaa uumeleen kana-geso kuuya yononon mono yeizozogia anji onoonon kaja. Kian.

Qambanmamban qaa tetegoya

¹⁷ Oo uumeleen alauruna, niinon uugia kokaen kuun injojen: Ejemba tosonian uu mendemendeen koloowaatiwaajon wan qenkejuti, iyonoojon mono galen men aon

* **16:13:** Maak 15.21

lalogowu. Uumotoongowaa silia awaa kuma onjongi mojuto, qaa ii qotogon kesa-awaran qaa tosaan kanon uugia kuugi boliro osin kamaankeju. Ejemba kaan a ii mono onomesan korikori lalogowu.

¹⁸ Ejemba kaananon mono ananaa Ponana Kraistwaanon gawon mende menkejuto, iyangiaa siingiaa so koloowaatiwaajon tompe jen iyangia welen qen aonkeju. Kele qaa awaa awaa aingawo jen ejemba gbingbaongia qaa yonoo uugia kuun tiligon onomakeju.

¹⁹ Ono Oligaa Bun a ten koma otaankejuti, qaa ii kuuya nonoo gejanananon kemero mojon. Kawaajon niinon onoojon ama honombonona qaa aisoonkejen. Kaen anjento, ono kokaen ama lalogowutiwaajon mojen: Mono bologa ambombaajon momakootogia mesaogi kamaawaa. Awaa ambombaajon momakootogia ii mono pondan koma gbilin men somariiwu.

²⁰ Luae Toya Anutu iinon mono Satan uulanawo rinjangono onoo bagianon kamaaro otokorian maama aisoon lalogowu.

Ponana Jiisaswaa kalenmoriananon mono onowo ewa.

²¹ *Noo nehana Timoti iinon mono yeizozoya ano onoonon kaja. Noo tinitosauruna Lusius, Jeison ano Soosipater yononon kaanagadeen yeizozogia anji onoonon kaja.

²² Tertius niinon Poolwaa qaaya moma tere koi oojeni, niinon kaanagadeen Pombo nama yeizozona ambe onoonon kaja.

* **16:21:** Apo 16.1

23 *Gaiusnon miria jen tegoro laligowe uumeleen kanageso kuuya yononon kaanagadeen koi kan ajoroogi nene ainjolon ama nonomakeji, iinon mono yeizozoya ano onoonon kaja. Erastus iinon siti pon qerewenaa ofis uutanon takis monej galej komakeji ano uumeleen alanana Kwartus yoronon mono yeizozogara ani onoonon kaja.

24 Ponnana Jiisas Kraistwaa kalenmoriananon mono onowo ewa. Qaa ii onanon.

Pon mepeseen kokaen qama koolinkejen:

25 Oligaa Buja qaa hona ii monowaa monoy-anonga laligon kougiti, iikanon aasangoyanon ero. Kaen ero Jiisasnon kamaan ninisaama jen asariro moma jen seinkejen. Buja qaa kawaa so Anutunon mono kotiin momalaarigia men kotiiro saanon zen nama kotiiwu. Kawaajon anana mono Anutuwaa qabunaya mepeseenin seinkebaa.

26 Wala Buja qaa onanon aasangoyanon en kouroto, kamba kokaamba gejatootoo ejemba tere oogita ejiwaa so mono asuganon asugiro. Anutunon kamba so laligon kouma tetegoya qaa laligon ubaati, iinon ejemba tuuna tuuna anana uunana meleema Buja qaa moma laarin ten koma laligowombaajon moja. Kawaajon gawon kokaen mewombaajon jen koton nonono, "Ono mono kema goman so liligon Buja qaa jen asarin laligowu." Qaa iikawaa so nononon Buja qaa ii ejemba tuun kuuya mobutiwaaajon jen asarin laligonin.

* 16:23: Apo 19.29; 1 Kor 1.14; 2 Tim 4.20

²⁷ Anutu iyanodeen momakooto Toya kolooji, anana mono Jiisas Kraistwaa qatanon iwaa qabunaya mepeseenin kaman tetegoya qaa akadamuyawo en uma ewaa. Qaa ii ononon.

**Uumeleembaa Buŋa Tere Soomongo Gbilia
The New Testament and portions of the Old
Testament in the Borong Language of Papua New
Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Borong long
Niugini**

Copyright © 2002, 2011 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Borong

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

63589f8b-9426-5ce2-9520-ca0cf2b65c47